

Tytti Tervala & Satu-Lotta Perttula

TUTUSTUTAAN TUNTEISIIN

**Tunneprojekti Tervanpolttajan päiväkodin Siniset-ryhmän viisi-
vuotiaille**

Opinnäytetyö

CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Joulukuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola-Pietarsaaren yksikkö	Aika Joulukuu 2014	Tekijä/tekijät Tytti Tervala ja Satu-Lotta Perttula
Koulutusohjelma Sosiaaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Tutustutaan tunteisiin - Tunneprojekti Tervanpolttajan päiväkodin Siniset-ryhmän viisivuotiaille		
Työn ohjaaja Eila Passoja	Sivumäärä 40+8	
Työelämäohjaaja Satu Hèlen		
<p>Opinnäytetyö on projektiopinnäytetyö, jonka tilaajana on Kokkolan kaupungin sivistystoimen varhaiskasvatuspalvelut. Projekti toteutettiin Tervanpolttajan päiväkodin Siniset-ryhmän viisivuotiaille lapsille. Sen tarkoituksena oli tunneasioiden ja -kasvatuksen esille nostaminen päiväkodin arjessa ja tavoitteena oli tukea Tervanpolttajan päiväkodin tunnekasvatusta ja projektiin osallistuvien lasten tunnetaitoja sekä antaa uusia ideoita päiväkodin tunnekasvatuksen toteuttamiseksi. Projektissa käsiteltävät tunteet valittiin teoretietoon sekä työelämäohjaajan ja opinnäytetyönohjaajan kanssa käytyihin keskusteluihin pohjaten. Projektissa lasten kanssa käytiin läpi ilon, surun, vihan, rakkauden, pelon, kateuden sekä empatian tunteita.</p> <p>Projektin toiminnallinen osuus koostui yhdeksästä interventtiosta, jotka toteutettiin Tervanpolttajan päiväkodilla syksyn 2013 aikana. Keinoina tunteiden käsittelyssä hyödynnettiin pelejä, leikkejä, musiikkia, satuja ja keskustelua. Interventioissa tuotetuista materiaaleista koottiin jokaiselle lapselle portfolio, johon liitettiin myös lapsen haastattelu sekä kuvamateriaalia.</p> <p>Työelämäohjaajalta sekä lapsilta kerätyn palautteen pohjalta sekä opinnäytetyön tekijöiden havaintojen perusteella interventiot olivat lapsille mieluisia ja he osallistuivat keskusteluun ja toimintaan aktiivisesti. Projektille asetetut tavoitteet täyttyivät, mutta tunteet ja tunnetaidot ovat kuitenkin monimutkaisia ja moniulotteisia ilmiöitä, joiden ymmärtäminen ja oppiminen vaatii aikaa.</p>		
Asiasanat Tunteet, tunnekasvatus, varhaiskasvatus, viisivuotias		

ABSTRACT

Unit Unit of Kokkola-Pietarsaari	Date December 2014	Author/s Tytti Tervala and Satu-Lotta Perttula
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis Let's get to Know the Emotions - An Emotion Project to the Five Year Old Children in the Group Siniset in Tervanpolttaja Kindergarten		
Instructor Eila Passoja	Pages 40+8	
Supervisor Satu Hèlen		
<p>This thesis is a project assignment which was ordered by the Early Childhood Education Services of the town of Kokkola. Project was carried out in Tervanpolttaja-kindergarten, in the group "Siniset" with five-year-old children. The purpose was to accentuate the emotional upbringing in kindergarten's every-day life. The aim was also to support the emotional upbringing in Tervanpolttaja-kindergarten and the emotional skills of the children who took part in the project, as well as provide new ideas about how to carry out the emotional upbringing. The emotions that were processed in the interventions were chosen based on theory and the discussions with both working life tutor and thesis director. In the project the emotions of joy, sorrow, hate, love, fear, jealousy and empathy were processed with the children.</p> <p>The functional part was composed of nine different interventions which took place in Tervanpolttaja-kindergarten during the autumn of 2013. In the project emotions were processed through play, stories, music, art and discussions. The materials produced in the interventions were gathered in portfolios and included every child's interview and photographic material.</p> <p>Based on the feedback from the working life tutor and the children and the observations of the thesis writers interventions were pleasant for the children and they took actively part in the conversations and the activities. Goals that were set for the project were fulfilled, but the emotions and emotional skills are complicated and multifaceted phenomena which take time to learn and understand.</p>		
Key words Emotions, emotional upbringing, early childhood education, a five-year-old child		

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 TIETOPERUSTA	2
2.1 Tunteiden määrittelyä	2
2.2 Interventioissa käsitellyt tunteet	3
2.3 Tunnetaitojen määrittelyä	7
2.4 Päiväkodin tunnekasvatus	8
2.5 Muut tunnekasvatukseen vaikuttavat tekijät	10
2.6 Viisivuotiaan lapsen kehitys ja tunnemaailma	11
3 PROJEKTIN KUVAUS JA TAVOITTEET	13
3.1 Projektin suunnittelu ja eteneminen	13
3.2 Projektiorganisaatio	15
3.3 Omat tavoitteet	15
3.4 Organisaatiotavoitteet	16
3.5 Asiakastavoitteet	16
4 PROJEKTIN TOTEUTUS	17
4.1 Ensimmäinen interventio 8.10.2013	19
4.2 Toinen interventio 22.10.2013	20
4.3 Kolmas interventio 29.10.2013	21
4.4 Neljäs interventio 5.11.2013	22
4.5 Viides interventio 12.11.2013	23
4.6 Kuudes interventio 19.11.2013	24
4.7 Seitsemäs interventio 26.11.2013	25
4.8 Kahdeksas interventio 3.12.2013	27
4.9 Yhdeksäs interventio 10.12.2013	28
5 PROJEKTIN ARVIOINTI	30
5.1 Interventioiden arviointi	30
5.2 Yhteistyö ja projektin eteneminen	32
5.3 Tavoitteiden täytyminen	33
6 POHDINTA	36
LÄHTEET	39
LIITTEET	

TAULUKOT

Taulukko 1. Projektin tavoitteet	15
Taulukko 2. Yhteenveto interventioista	18
Taulukko 3. Projektin tavoitteiden toteutuminen	34

KUVIOT

Kuvio 1. Lööw: Projektin rakenne	14
Kuvio 2. Tunneprojektin rakenne	14

1 JOHDANTO

Projektiopinnäytetyömme käsittelee lasten tunnekasvatusta. Aiheen valintaan vaikutti sosionomitutkinnon ohella hakemamme varhaiskasvatuskelpoisuus. Ajatus tunneprojektin tekemiseen lähti liikkeelle omista mielenkiinnonkohteistamme sekä tunneasioiden ajankohtaisuudesta ja näkymisestä esimerkiksi mediassa. Tervanpolttajan päiväkodissa tunteet ja tunnekasvatus koettiin tärkeiksi ja ajankohtaisiksi. Perehdyimme Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä Kokkolan Kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kummassakaan tunnekasvatusta ei käsitelty erikseen, mutta suunnitelmissa eettisen orientaation alla todettiin, että myös pelot, ahdistus ja syyllisyys kuuluvat lasten elämään ja kasvattajan tulee tukea lapsia näiden tunteiden tunnistamisessa ja käsittelyssä.

Opinnäytetyön suunnittelu alkoi loppuvuodesta 2012 ja alkuvuodesta 2013 aiheemme tarkentui tunteisiin ja tunnekasvatukseen. Yhteistyökumppaniksi saimme Kokkolan kaupungin ja Tervanpolttajan päiväkodin. Projektin käytännön osuus toteutetaan syksyllä 2013 päiväkodin Siniset-ryhmän viisivuotiaille lapsille. Projekti koostuu yhdeksästä interventtiosta, joista ensimmäinen on tutustumiskerta ja muilla kerroilla käsittelemme eri tunteita. Surua käsittelemme työelämäohjaajamme toiveesta kahdella kerralla. Käsiteltävät tunteet valittiin projektin suunnitteluvaiheessa teorian ja yhteistyötahojen kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta. Jokaisella kerralla teemana on yksi tunne, jota käsittelemme lasten kanssa leikin, musiikin, sadun, liikunnan tai keskustelun keinoin. Interventiot järjestetään kerran viikossa päiväkodin tiloissa ja tarvittavat materiaalit saamme myös päiväkodilta. Lapsille kootaan projektin päätteeksi portfoliokansiot, joihin liitämme interventioissa toteuttamamme askartelut sekä lasten haastattelut ja valokuvamateriaalia projektista. Projektin tavoitteet liittyvät päiväkodin tunnekasvatuksen ja lasten tunnetaitojen tukemiseen. Tavoitteet on esitelty tarkemmin kappaleessa kolme.

Käsittelemme opinnäytetyössämme aluksi aiheeseen liittyvää teoriaa ja kirjallisuutta, jonka jälkeen kuvaamme projektimme vaihe vaiheelta suunnittelusta toteutukseen asti. Lopuksi keskitymme vielä arvioimaan ja pohtimaan projektin onnistumista sekä omaa toimintaamme suhteessa sosionomin kompetensseihin.

2 TIETOPERUSTA

Tässä osiossa käsittelemme tunneprojektiin liittyvää teoretietoa ja avaamme projektin avainkäsitteitä. Olemme pyrkineet rajaamaan tietoperustan projektin kannalta oleelliseen aineistoon. Avaamme tunteita, tunnetaitoja, päiväkodin tunnekasvatusta sekä viisivuotiaan lapsen kehitystä ja tunnemaailmaa.

2.1 Tunteiden määrittelyä

Tunteet eli emootiot ovat monimutkaisia ja moniulotteisia ilmiöitä, joita voidaan tarkastella eri näkökulmista. Subjektiiivisesta näkökulmasta katsottuna tunteet ovat jokaisen henkilökohtaisia tuntemuksia, jotka saavat meidät tuntemaan tietyllä tavalla, esimerkiksi vihaa tai iloa. Tunteet tai emootiot ovat kuitenkin myös biologisia reaktioita, jotka saavat kehon valmistautumaan ja toimimaan tarvittaessa nopeasti uusissa tilanteissa. Tunteet saavat ihmisissä aikaan erilaisia reaktioita, ja näin niillä on myös tarkoituksensa reaktioiden ja toiminnan aikaansaajina. Tunteen kohtaamisen prosessiin kuuluvat tunteen herääminen, havaitseminen, hyväksyminen, ilmaiseminen, tunnistaminen, nimeäminen, säätely ja ymmärtäminen. Tunteen voi myös kohtaamisen sijaan torjua tai kieltää. Oman käytöksen ymmärtämisen kannalta omien tunteiden tunnistaminen on tärkeää ja tämän vuoksi tunteista olisi tärkeää puhua. Tunteet ovat lisäksi myös sosiaalinen ilmiö. Puheemme, äänenpainomme ja kehonkieleemme viestivät muille ihmisille emotionaalisuudestamme ja sen hetkistä tunteistamme. (Reeve 2009, 299; Nurmi 2013, 24.)

Tiettyjä tunteita ihmiset kertovat kokevansa muita tunteita useammin, näitä tunteita kutsutaan perustunteiksi. Perustunteiden ajatellaan olevan yleismaailmallisia ja ne ovat syntyneet lajinkehityksemme ja evoluution myötä. Perustunteet ovat tunteista monimutkaisimpia ja ne eivät ole riippuvaisia kulttuurista. Näihin tunteisiin liittyvät kasvonilmeet tunnistetaan melkein ympäri maailmaa samalla tavalla. Perustunteiksi luokitellaan mielihyvä ja ilo, pelko, viha, inho, suru ja hämmästyminen. (Nummenmaa 2010, 33–34). Niemi (2014) puolestaan määrittelee perustunteiksi surun, pelon ja aggression sekä positiiviset tunteet, kuten ilon, tyytyväisyyden ja mielihy-

vän. Lisäksi hän katsoo perustunteisiin kuuluvan myös syyllisyyden ja häpeän. Positiivisten tunteiden tehtävänä on auttaa palautumaan kielteisten tunteiden vaikutuksista ja tuoda elämään merkityksellisyyttä ja luovuutta. Surun tarkoitus taas on auttaa sopeutumaan menetyksiin ja Niemi korostaakin itkemisen tärkeyttä suruprosessissa. Pelko puolestaan mahdollistaa tarkkaavuuden muutoksen ja saa ihmisen tilanteesta ja persoonasta riippuen joko pakenemaan tai puolustautumaan. Aggressio on todella voimakas tunne, joka puolustaa ihmisen rajoja ja omaa tahtoa. Syyllisyyden tunteen tehtävänä taas on saada ihminen ymmärtämään, mikäli hän on toiminut väärin. Häpeän tunne on lähellä syyllisyyden tunnetta ja se ohjaa sosiaalista käyttäytymistä.

Ainoastaan perustunteet eivät riitä kuvaamaan yksilöiden subjektiivista tunnemaailmaa, vaan kulttuurista riippuen ihmiset ovat oppineet kokemaan ja ilmaisemaan myös sellaisia tunteita, kuten nolostumista, häpeää ja kateutta. Kulttuurin myötä opittuja sosiaalisia tunteita ovat esimerkiksi nolostuminen, häpeä, ujustuminen, ylpeys, kateus ja halveksunta. Nämä tunteet on opittu tarkastelemalla toisten ihmisten toimintaa erilaisissa tilanteissa. Sosiaalisten tunteiden ja muiden myöhään kehittyvien tunteiden toimintaan voidaan vaikuttaa huomattavasti oppimisella ja varhaisella kokemisympäristöllä. Näiden tunteiden kokeminen edellyttää, että lapset osaavat verrata omaa toimintaansa suhteessa muihin ja että he ymmärtävät millaisia oletuksia he odottavat muilla olevan heidän toiminnalleen. (Nummenmaa 2010, 36-37, 173.)

2.2 Interventioissa käsitellyt tunteet

Interventioissa käsiteltävät tunteet valittiin sekä teoriaan pohjautuen että työelämäohjaajamme ja opinnäytetyön ohjaajamme kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella. Koska perustunteille ei ole yhtä selkeää määrittelyä, valitsimme niiden joukosta mukaan ilon, surun, vihan ja pelon, jotka toistuivat sekä Niemen (2014) että Nummenmaan (2010) määritelmässä. Näiden lisäksi keskusteluiden pohjalta mukaan valikoituivat rakkaus, kateus ja empatia.

Ilon tunne on lähtöisin ihmisen omista tarpeista ja tavoitteista sekä suhtautumisesta itseensä. Ilo voi syntyä esimerkiksi henkilökohtaisesta saavutuksesta, edistyksestä, joka vie lähemmäs päämäärää, kunnioituksen, rakkauden tai miellyttävän yllätyksen saamisesta. Suuri ilon lähde on myös itsensä hyväksyminen ja itsensä tunteminen sekä tätä kautta itsensä toteuttaminen erilaisina tekoina ja toimintoina. Ilo on emotionaalinen todiste siitä, että asiat sujuvat hyvin. Ilolla on oma merkityksensä myös ihmissuhteiden luomisessa ja vahvistumisessa. Ilo saa ihmisen haakeutumaan muiden ihmisten seuraan, ja hymy johtaa helposti vuorovaikutukseen. Ilo on ikään kuin liima, joka sitoo ja vahvistaa ihmisten välisiä suhteita. Ilon tehtävä on toimia myös rauhoittavana tekijänä. Se on positiivinen tunne, joka tekee elämästä mielekäästä ja tasapainottaa ikäviä tunteita, kuten turhautumista ja pettymystä. Ihminen voi myös omilla tulkinnoillaan ja toiminnoillaan löytää iloa myös asioista, jotka alkuun tuntuvat tylsiltä. (Dunderfelt 2010, 12–15; Reeve 2009, 316.)

Suru on jokaiselle ihmiselle tuttu tunne jostakin elämänvaiheesta tai elämäntilanteesta. Surua voisi kuvata viitaksi tai harsoksi, jonka alle ihminen kätkeytyy tai suojautuu. Surun tehtävänä ajatellaan olevan puhdistaa, uudistaa ja lopulta myös lohduttaa. Ilman surun tunnetta emme kykenisi tunnistamaan iloa. Jokaisella ihmisellä on oma tapansa surra ja suruun löytyy monia erilaisia syitä. Jokaisella tulisi olla lupa ja paikka omalle surutyölle. Myös lapset voivat reagoida suruun monin erilaisin tavoin. Lasten tapa käsitellä surua vaihtelee lapsen ikäkauden mukaan. Usein lasten käyttäytymisen muutokset ovat selvimpiä ja näkyvimpiä merkkejä surusta. Lapset saattavat käyttäytyä hyvinkin levottomasti ja muita häiritsevästi, olla yliaktiivisia tai uppoutua täysin esimerkiksi harrastuksiin tai leikkiin. Myös toisten lasten kiusaaminen saattaa lisääntyä tai lapsen uhmakas käytös ottaa vallan. Lapsilla saattaa myös ilmetä fyysisiä suruoireita kuten esimerkiksi vatsa- tai pääkipua, heikentynyttä vastustuskykyä sekä lepoon ja ruokailuun liittyviä muutoksia. (Peltonen 2004, 19; Kinanen 2009, 17–18.)

Viha on hyvin voimakas tunne, joka pursuaa energiaa ja on välttämätön, terveellinen ja suojaava tunne. Viha puolustaa ihmisen henkistä ja fyysistä koskemattomuutta. Sen ilmaiseminen voi myös puhdistaa ilmaa ja mahdollistaa vastarinnan silloin, kun se on tarpeen. Viha ja vihaaminen ovat ihmisen selviytymiskeinoja ja suoja surua, syyllisyyttä ja häpeää vastaan, sillä nämä tunteet voisivat purkautu-

essaan olla henkilölle ylivoimaisen vaikeita kestää. Kuten kaikkien tunteiden niin myös vihan kohdalla on hyvin tärkeää tunnistaa oma tunteensa ja mistä siinä on kyse. Vihan tunne voi liittyä muiden ihmisten käyttäytymiseen tai se voi nousta ihmisen omasta menneisyydestä. Ratkaisevaa on se, mitä teemme tunteen motiivoina. Omia vihan tunteita saattaa olla vaikea tunnistaa ja hyväksyä, mutta sen voi kuitenkin oppia. On tärkeä erottaa, että vihan tunteminen itsessään ei automaattisesti tarkoita sen vahingoittavaa ilmaisemista. Usein lapset reagoivat nopeasti ja spontaanisti ja vasta tunnereaktion jälkeen pohtivat, mistä oli kysymys. (Nurmi 2013, 20–23; Isokorpi 2004, 104.)

Rakkauden tunteen voi sytyttää kaikki, mistä ihminen kiinnostuu, innostuu tai pitää. Rakkaudella on erilaisia muotoja kuten romanttinen rakkaus, lähimmäisenrakkaus, ystävyys, äidinrakkaus, isänmaanrakkaus, luonnon- ja eläinrakkaus sekä opettajan pedagoginen rakkaus oppilastaan kohtaan. Rakkauden tunne ei katso ikää. Rakkaus ja luova toiminta tyydyttävät ihmisen syvimpiä tunnetarpeita iästä riippumatta ja ovat emotionaalisen ja älyllisen tasapainon kannalta korvaamattomia tunteita. (Määttä 2006, 46, 51.) Rakkaus tarjoaa mielihyvän tunteiden lisäksi mahdollisuuden rikkoa itsekeskeisyyttä ja antaa kosketuksen toisten ihmisten elämään. Rakkauden tunne saa ihmiset ymmärtämään, että toiset ihmiset ovat yksilöinä yhtä arvokkaita kuin yksilö itse. Jotta yksilöllä on valmius rakkauteen, vaatii se lapsen kehityksessä tiettyjen valmiuksien saavuttamista. Lapsen tulee kyetä ottamaan huomioon toisen ihmisen etu, kokemaan myötätuntoa, ymmärtämään asioita toisen ihmisen näkökulmasta sekä samaistumaan toiseen ihmiseen, jotta hän kykenee rakastamaan (Puolimatka 2011, 320-321.)

Pelko on tunne, joka voi liittyä myös vihan tunteeseen. Pelko saa aikaan halun paeta, ja toisaalta siihen liittyy ennakointi, toisaalta tavoite välttää tuskallisia asioita. Ihmisen synnynnäiset syyt ja aikaisemmat kokemukset vaikuttavat pelkoherkkyyteen. Pelko saa myös kehon reagoimaan: sydämen syke ja hengitys kiihtyvät ja kädet hikoavat. (Isokorpi 2006, 167–168; Elstad 2002, 177.) Kirmanen (2000) on selvittänyt 5-6-vuotiaiden lasten pelkoja ja pelon hallintaa. Väitöskirjatutkimusta varten tehtyjen haastatteluiden perusteella pelko on osa lähes kaikkien lasten elämää. Saamansa tiedon pohjalta Kirmanen lajitteli lasten arjessa kohtaamia pelottavia asioita ja tapahtumia kuuteen eri ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuu-

luivat pimeään, nukkumaanmenoon ja mielikuvitukseen liittyvät pelot., toiseen ryhmään hän katsoi kuuluviksi ympäristöön liittyvät pelot, kolmanteen televisio-ohjelmien pelot, neljänteen läheisiin ihmisiin liittyvät pelot, viidenteen separaatiopelot ja kuudenteen ryhmään kuuluivat uusien tilanteiden ja asioiden pelot. Tutkimuksen mukaan 5-6-vuotiailla lapsilla monet tunteen hallintakeinot ovat käyttäytymistasoisia ja hyvin konkreettisia, kuten äidin viereen meneminen tai tilanteesta pois lähteminen.

Kateus on tunne, jossa pohjimmiltaan on kyse vertailusta. Kateuden tunne voi kohdistua hyvinkin erilaisiin asioihin. Kohteena voivat olla toisen ihmisen ominaisuudet, saavutukset tai menestys, koulutus, älykkyys, ulkonäkö tai lahjakkuus. Kateus voi kohdistua myös toisen omaisuuteen, terveydentilaan, ystäviin tai lapsiin. Se, mikä kateutta aiheuttaa riippuu pitkälti ihmisen arvomaailmasta. Kateellinen ihminen haluaa jotakin uutta ja erilaista, mitä kateuden kohteella on. Ymmärrys siitä, että oma kateuden tunne on epäoikeudenmukainen kateuden kohdetta kohtaan, voi liittää kateuteen myös syyllisyyden tunteita. Kateuden tunteen myöntäminen ja hyväksyminen auttavat tunteen käsittelyssä ja hallinnassa. Aina kateellinen ihminen ei kuitenkaan tiedosta olevansa kateellinen, vaan kateus voi ilmetä alakuloisuutena, huonommuuden tunteena tai suvaitsemattomuutena. (Malinen 2012, 86–88, 92–93; Keltikangas-Järvinen 2010, 160.)

Empatialla tarkoitetaan toisten ihmisten mielen sisältöjen ymmärtämistä, tulkintaa ja kokemista omassa mielessä ja kehossa. Empatian kautta voimme kokea olemamme samalla taajuudella toisten ihmisten kanssa. Se auttaa ihmisiä ymmärtämään toisiaan paremmin ja toimimaan samalla tavalla. Kyky kokea empatiaa helpottaa vuorovaikutussuhteitamme, sillä empatian avulla kykenemme tulkitsemaan ja havainnoimaan puhuttuja viestejä ja ympäristön tapahtumia samantyyppisesti. Empatia liittyy keskeisesti tunnekokemusten matkimiseen ja toistamiseen, mutta on huomattava, että se ei kuitenkaan rajoitu pelkästään tunteisiin, vaan yhtä hyvin empatia voi auttaa meitä ymmärtämään esimerkiksi toisen ihmisen mielenkiinnon kohteita ja tavoitteita. (Nummenmaa 2010, 132-133). Empatiakyvyn kehittyminen alkaa jo ensimmäisen ikävuoden aikana. Sen perustana ovat lapsen positiiviset tunteet ympärillä olevia läheisiä kohtaan. Toisten ihmisten tunteet vaikuttavat myös lapseen ja hänen käytökseensä, sillä tunne-elämältään herkistynyt lapsi ky-

kenee aistimaan muiden ihmisten tunnetiloja, kuten iloa, innostusta, onnea, surua ja pelkoa. Lapsen empatiakyvyn kehittymistä tukevat hellä ja rakastava suhde hänestä huolehtiviin aikuisiin sekä esimerkiksi erilaiset vuorovaikutus- ja muut leikit, antamisen ilo sekä sadut. (Kinnunen 2003, 108-110.)

2.3 Tunnetaitojen määrittelyä

Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä tunnistaa tunteita itsessä ja muissa, nimetä tunteita, ymmärtää mistä ne johtuvat ja vaikuttaa tunnekäyttäytymiseen eli tunteiden ilmenemiseen. Lapsi, jolla on hyvät tunnetaidot osaa leikkiä kaverin kanssa ja kykenee tarvittaessa hallitsemaan mielihalujaan jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Tunnetaitoihin sisältyy myös aggressioiden ja ongelmien käsittelykyky, turhaumien sieto sekä erilaisten tunneimpulssien hallinta. Erilaisten ihmisten suvaitseminen ja kyky aitoon kohtaamiseen ovat myös tunnetaitoja. Ihmisen on tärkeä oppia ymmärtämään, hyväksymään ja hallitsemaan tunteitaan. Hyvien tunnetaitojen avulla ihmisen on helpompi selviytyä erilaisista elämäntilanteista. (Jalovaara 2005, 96-98.)

Tunnetaidot ovat kiinteästi yhteydessä sosiaalisiin taitoihin. Hyvät sosiaaliset taidot omaava lapsi pystyy arjessa ratkaisemaan ongelmia ja saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriään tavoilla, joilla on positiivisia seurauksia sosiaalisissa tilanteissa. Edellytyksenä tälle on empatiakyky, millä tarkoitetaan kykyä havainnoida toisten ihmisten tunteita, ajatuksia ja aikomuksia sekä kykyä arvioida oman toimintansa seurauksia. Sosiaalisessa kanssakäymisessä myös lapsen kyky ymmärtää ja ilmaista omia tunteitaan tilanteeseen sopivalla tavalla keskeisiä. Näihin vaikuttavat lapsen kognitiiviset taidot, minäkuva sekä asema ryhmässä. Lapsen on tärkeä oppia myös ilmaisemaan negatiivisia tunteita loukkaamatta toisia ihmisiä. (Jalovaara 2005, 98; Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 54.)

2.4 Päiväkodin tunnekasvatus

Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostama kokonaisuus. Se on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on lasten tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Yhteiskunta tarjoaa varhaiskasvatuspalveluna päivähoitoa, joka pääosin toteutuu päiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa. Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat päivähoiton varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista. Keskeiset sisällöt rakentuvat erilaisten orientaatioiden varaan, joista eettisen orientaation alla todetaan pelkojen, ahdistuksen ja syyllisyyden olevan luonnollinen osa lasten maailmaa. Näitä tunteita tulisi käsitellä lasten kanssa niin, että he tuntevat olonsa turvalliseksi. (Stakes 2005, 7, 26, 28-29.)

Tunnekasvatuksen lähtökohtana tulisi aina olla kannustava, positiivinen ja turvallinen ilmapiiri. Sen avulla kehitetään samalla myös lasten vuorovaikutustaitoja. Tunnekasvatusta olisi hyvä toteuttaa päiväkodissa kaiken toiminnan ohella. Tunteisiin voidaan tutustua lasten kanssa yhdessä erilaisten elämysten ja kokemusta kautta. Lasten tunnekasvatuksessa kodin ja päiväkodin yhteistyö on tärkeää. (Jalovaara 2005, 96-97.)

Aikuisten tulisi luoda lapsille heidän kehityksensä kannalta sopivan vaativa kasvu-ympäristö ja uskaltaa vaatia ja odottaa lapsilta iän ja kehitystason mukaista käyttäytymistä. Aikuisten kasvatuskäytänteisiin tulisi sisältyä tietoista lasten tunne-elämän kehityksen tukemista, kuten tunteiden ilmaisemiseen rohkaisemista, tunteiden nimeämistä pienten lasten puolesta, tunteiden taustalla olevien syiden pohdiskelua yhdessä lasten kanssa ja erilaisten rakentavien säätelykeinojen tavoitteellista opettamista. Kun lapset kuulevat selityksiä ja perusteluja, he todennäköisesti oppivat itsekin selventämään, tulkitsemaan ja ymmärtämään tunteitaan sekä toimimaan asianmukaisella tavalla tunteisiinsa vastatessaan. Tunnekeskustelut lasten kanssa parantavat lasten tunteiden säätelyn kehittymistä, kun he oppivat ymmärtämään erilaisia tunne-elämän syy-seuraussuhteita. Päiväkodissa ja koulumaailmassa opettajan tehtävänä on säädellä omilla tunteillaan sitä, mitä lapset tuntevat ja helpottaa näin lasten tunnekuormaa. Myös tunnekasvatuksessa tulee huomioida lapsen yksilöllisyys: hyvä tunneside lapsen ja aikuisen välillä auttaa

kasvattajaa toimimaan juuri kyseisen lapsen kanssa. (Isokorpi 2004, 127–130; Kokkonen 2010, 89–90.)

Taiteelliset kokemukset voivat liittyä musiikkiin, kuviin, tanssiin, draamaan, käden-taitoihin tai kirjallisuuteen. Taiteellisen kokemisen ja tekemisen myötä lapsi voi kehittyä sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä. (Stakes 2005, 23–24.) Esimerkiksi satujen kertominen lapsille auttaa tunnetaitojen kehityksessä. Satujen ja tarinoiden avulla voi lasten kanssa yhdessä pohtia, miten erilaisiin ilmiöihin ja tilanteisiin tulisi suhtautua. Näin lasten arviointikyky kehittyy ja minäkuva, itsetunto ja identiteetti vahvistuvat. (Aikio 2008, 139–142.)

Murphy (2010, 6) toteaa leikin vaikuttavan sekä lasten kognitiiviseen, emotionaaliseen että fyysiseen kehitykseen. Päiväkodissa leikki muodostaa lasten keskinäisen toiminnan tärkeimmän kontekstin. Se luo ympäristön, jossa lapset voivat paitsi oppia uutta myös rakentaa ystävyyssuhteita ja vertaisyhteisöjä. (Ikonen 2006, 159.) Leikkiminen, liikkuminen ja ympäristön tutkiminen ovat lapsille luontaisia tapoja toimia. Lapset eivät leiki oppiakseen, vaan oppivat leikkiessään. Parhaimmillaan leikki tuottaa lapsille iloa ja tyydytystä. Leikin aineksina lapset hyödyntävät näkemiään, kuulemiaan ja kokemiaan asioita, jotka ovat heille merkityksellisiä. Päiväkotimaailmassa lapsille ominaiset tavat toimia tulee huomioida toiminnan suunnittelussa ja toteutustavoissa. Lasten leikkitilanteiden tukeminen vaatii kasvat-tajalta kykyä havainnoida ja eritellä leikkitilanteita. Vaikka onnistunut leikki vaatii usein suoraa tai epäsuoraa ohjausta, tulee kasvattajien antaa lapsille myös riittävästi vapautta leikkien toteuttamisessa. (Stakes 2005, 20-21.) Lapset voivat leikin avulla käsitellä kokemiaan tunteita. Leikissä voi työstää omia pelkojaan, ahdistus-taan ja suruaan mutta myös positiivisia tunteita kuten iloa ja rakkautta. Leikissä lapset kykenevät paremmin hallitsemaan käyttäytymistään kuin leikin ulkopuolella. Leikkiessä yhdessä toisten lasten kanssa lapsi saa kokemuksia tunteidensa ja toimintansa vaikutuksista toisiin ihmisiin ja päinvastoin. (Ojanen, Ritmala, Siven, Vihunen & Vilen 2010, 203-204.)

Usein päiväkotiki on lapsille eräs elämän tärkeimpiä yhteisöjä. Vertaisryhmässä toi-miessaan lapset saavat kokemuksen siitä, millaista on olla yhteisön jäsen, mitä jäsenyyden saavuttaminen vaatii ja mitä haasteita yhteisöön kuulumiseen liittyy.

Ryhmässä lapset opettelevat muun muassa jakamista, toisten huomioimista, itsensä ilmaisua, roolin ottoa sekä vuorovaikutustaitoja, jotka kaikki ovat keskeisiä sosiaalisen elämän kannalta. (Ikonen 2006, 149.) Ihmissuhteiden avulla lapset oppivat myös sääntöjen, ohjeiden ja rajojen merkityksen. Myös lasten itsensä olisi hyvä antaa osallistua rajojen asettamiseen. Aikuisen tulisi kertoa lapsille, mitä heiltä odotetaan ja mitä sääntöjen rikkomisesta seuraa. (Isokorpi 2004, 127–128.)

2.5 Muut tunnekasvatukseen vaikuttavat tekijät

Tunteiden säätely kehittyy pitkälti vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteessa. Varhainen vuorovaikutus alkaa jo sikiön ollessa äidin kohdussa, jolloin vauvan aivojen rakenteellinen kehitys suurimmaksi osaksi tapahtuu. Oppiakseen tunnistamaan omat tunteensa, lapset tarvitsevat läheisen ja turvallisen kiintymyssuhteen sellaiseen ihmiseen, joka itse kykenee tunnistamaan omat tunteensa. Mikäli lasten tunteisiin ei vastata eikä reagoida, he eivät tule tietoisiksi omista tunteistaan, mikä estää tunteiden syventymisen ja kehittymisen. Tunne-elämän kehittymisessä lapsia voidaan parhaiten auttaa kun kasvattaja on itse kosketuksissa omiin tunteisiinsa, sillä lapset oppivat tunnistamaan ne tunteensa, joita aikuiset peilaavat omissa tunteissaan. Vanhemmuus ei kuitenkaan suoranaisesti määrittele lasten tunteiden säätelyn kykyä, sillä lapset ovat myös vuorovaikutukseltaan erilaisia; yhteistyökykyisiä, passiivisia, vastustelevia. On havaittu että, lasten tunteiden säätelyn kyky on lasten ominaisuuksien ja vanhempien käyttämien kasvatuskäytänteiden yhteisvaikutuksen tulosta. (Puolimatka 2011, 312; Kokkonen 2010, 79–82, 94–95.)

Laakso (2011, 60, 63-65) käyttää käsitettä itsesäätelytaidot puhuessaan yksilön kyvystä säädellä omaa psyykkis-fyysistä tilaansa, tunnekokemuksiaan ja toimintaansa. Itsesäätelytaitojen kehitykseen vaikuttaa suuresti paitsi lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde, myös vanhempien käyttämät kasvatuskäytännöt. Esimerkiksi vanhemman herkkyys aistia lapsen tarpeita ja vastata niihin oikea-aikaisesti sekä kasvatuksen ankaruus tai lempeys vaikuttavat lapsen kehitykseen. Kehumisen, myönteisten tunteiden osoittamisen lapselle sekä

johdonmukaisuuden sääntöjen asettamisessa on todettu olevan osa kasvatustyyliä, joka tukee lapsen itsesäätelytaitojen kehitystä.

Kulttuuri ja sen erilaiset tasot ja muodot vaikuttavat kaikkiin ihmisiin koko elämän ajan. Kulttuuri muovaa ihmisten arvoja, asenteita ja ajattelumalleja ja vaikuttaa näin myös ryhmien käyttäytymiseen ja toimintatapoihin. Ihmiset itse osallistuvat kulttuurin luomiseen ja muokkaamiseen. Kulttuuri on jatkuvasti läsnä yksilöiden arjessa, ja siksi omaa toimintaa ja ajattelumalleja pidetään helposti itsestään selvinä ja universaaleina. Myös lasten ja vanhempien väliset kiintymyssuhteet muovautuvat aina aikansa historiallis-kulttuuristen kasvatuskäytäntöjen tukemina. (Lahikainen, Punamäki & Tamminen 2008, 7, 9-10.) Käsitukset lapsista ja lapsuudesta eroavat eri kulttuureissa. Länsimaissa lapsen hoivan ja huolenpidon tarve korostuu, kun taas kehittyvissä maissa lasten katsotaan olevan myös työvoimaa ja taloudellisen toimeentulon tuottajia perheelle. (Nummenmaa & Alasuutari 2008, 19.)

2.6 Viisivuotiaan lapsen kehitys ja tunnemaailma

Lasten kasvusta ja kehityksestä puhuttaessa on hyvä muistaa, että jokainen lapsi kasvaa ja kehittyy omaan yksilölliseen tahtiinsa, vaikka tietyissä ikävaiheissa on erilaisia kehitysvaiheita, jotka ilmenevät useimmilla lapsilla. Viisivuotiaat lapset saattavat olla jo hyvinkin itsenäisiä ja vaikuttavat isoilta monessa mielessä, mutta he tarvitsevat kuitenkin edelleen päivittäistä läheisyyttä ja huolenpitoa. Viisivuotiaat ovat omatoimisia ja aloitteellisia ja tykkäävät olla avuksi aikuisille. Ajoittain he kuitenkin saattavat heittäytyä pienen lapsen rooliin ja kaivata aikuisen läheisyyttä ja hoivatuksi tulemistä. Tässä iässä lasten luonteenpiirteet ja persoonallisuudet alkavat erottua entistä tarkemmin. 5-vuotiaat osaavat jo jonkin verran neuvotella asioista toisten kanssa ja pukea tunteitaan sanoiksi, jonka ansioista kavereiden kanssa ei tule enää niin usein riitaa. Sekä omien että toisten tunteiden käsittely kielellisesti kehittyy lasten oppiessa puhumaan ja ymmärtämään kieltä. Tämä kyky käsitellä ja ilmaista asioita kielellisesti on usein kuitenkin viisivuotiailla vielä riittämätön, minkä vuoksi he tarvitsevat aikuisen apua. Vaikka viisivuotiaat usein jo tietävät miten heidän tulisi toimia, he eivät aina kykene toimimaan sääntöjen mukai-

sesti, sillä tunneimpulssien hallitseminen on vielä tässä iässä vaikeaa. (Kirmanen 2000; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014; Nummenmaa 2010, 174; Ojanen ym. 2010, 166–167.)

Viisivuotiaiden tunne-elämä saattaa olla melko ailahtelevaa ja kiukkukohtaukset ovat yleisiä. Lapset saattavat myös pahoittaa mielensä herkästi. Lasten on tärkeää saada kuitenkin kokemus hyväksytyksi tulemisesta kiukkukohtauksista huolimatta. Näin he oppivat, että kaikki heidän tunteensa ovat sallittuja. Lähtökohtaisesti kaikki tunteet ovatkin sallittuja, mutta niitä seuraavat teot voivat olla joko hyväksymättömiä tai hyväksytyjä käyttäytymisen tapoja. Viisivuotiaiden elämässä myös mielikuvitus on vielä vahvasti läsnä, vaikka he ymmärtävät nyt entistä paremmin mikä on satua ja mikä oikeasti totta. Joskus mielikuvitus aiheuttaa lapsille suuriakin pelkoja. Aikuisen on tärkeää keskustella näistä peloista ja vaikeista tunteista lasten kanssa, jotta he eivät jäisi niiden kanssa yksin. Kun lapset saavat osakseen lohdutusta ja rauhoittelua heille tulee kokemus siitä, että he ovat rakastettuja omana itsenään. (Vienola 2010, 168; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014.)

Lasten sosiaalinen kehitys on tiiviisti yhteydessä minäkäsityksen ja tunne-elämän kehityksen kanssa. Vanhempien ja muiden kasvattajien on hyvä tukea lasten moraalista kehittymistä sekä rohkaista lapsia omaehtoiseen leikkiin. Tärkeänä tehtävänä on myös sosiaalisen kehityksen tukeminen sekä rajojen asettaminen. Rajoista on hyvä pitää kiinni rauhallisesti mutta määrätietoisesti, sillä ne luovat lapsille turvallisuuden tunteen. Lapsia on tärkeää opettaa aluksi tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan, minkä jälkeen mahdollisuudet tunteiden hallintaan paranevat. (Vienola 2010, 168; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014.)

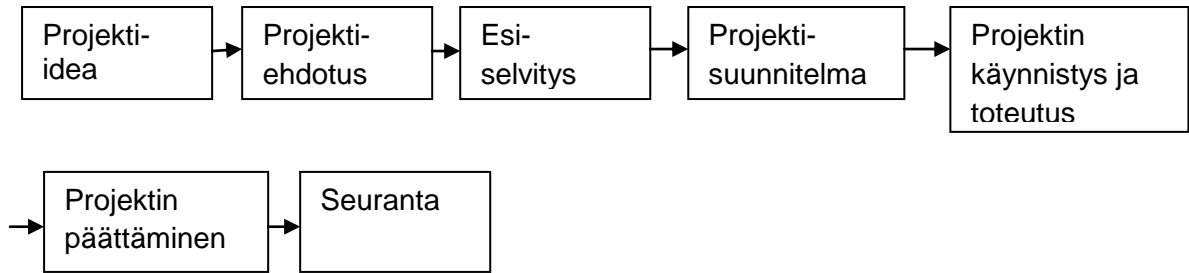
3 PROJEKTIN KUVAUS JA TAVOITTEET

Tässä luvussa kerromme projektiopinnäytetyömme eri työvaiheista ja projektiorganisaatiosta. Lisäksi perehdymme projektin tavoitteisiin, jotka olemme jakaneet omiin tavoitteisiimme sekä organisaatio- ja asiakastavoitteisiin. Organisaatiolla viittamme Tervanpolttajan päiväkotiin ja asiakkailta tarkoitamme projektiin osallistuneita lapsia. Tavoitteiden toteutumista arvioimme Projektin arviointi-luvussa (luku 5).

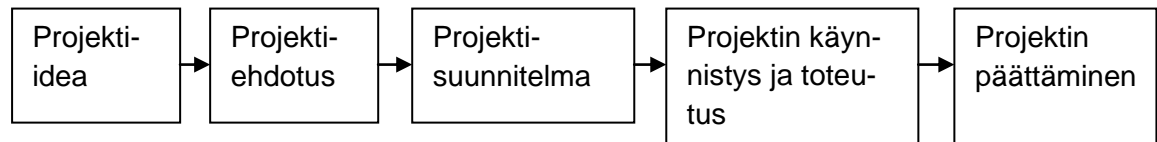
Projektimuotoisessa työskentelyssä käydään läpi hyvin jäsenneily prosessi, joka johtaa ideasta toteutumiseen. Projektilla on aina tilaaja, ja projekti on ajallisesti ja laadultaan rajattu kokonaisuus. Sillä täytyy myös olla selvä tavoite. Menestyäkseen projektityön tulee olla selkeästi jäsennetty, tavoitteiden tulee olla kaikille yhteisiä, työnjako ja roolit ovat selkeät ja projektilla tulee olla projektipäällikkö. Myös hyvä suunnittelu, dokumentointi, tavoitteiden muokkaus tarvittaessa, tiedottaminen ja lopulta tulosten ja välitavoitteiden seuranta ovat oleellinen osa onnistunutta projektia. Yleisimpiä projektin toteutusta jollain tavalla haittaavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi puutteellinen suunnittelu, projektin sekavuus, epäselvä rajausta tai se, että projekti on liian suuri. (Löow 2002, 16–19.)

3.1 Projektin suunnittelu ja eteneminen

Löow (2002, 21-22) on kuvannut projektin rakennetta vaiheittain (KUVIO 1). Projektin luonne määrittää sen, käytetäänkö tätä rakennetta kokonaisuudessaan vai ainoastaan osittain. Olemme muokanneet kyseisen mallin pohjalta tunneprojektin vaiheita selventävän kuvion (KUVIO 2), jonka avulla kuvaamme projektimme eri vaiheita.

KUVIO 1. Projektin rakenne (mukaillen Lööw 2002, 21)

KUVIO 2. Tunneprojektin rakenne

Opinnäytetyö ja sen aiheen valinta tuli ajankohtaiseksi syksyllä 2012. Alun perin meitä kiinnosti tunnekasvatus liikunnan avulla. Aihepiiriseminaari pidettiin 28.11.2012, jonka jälkeen aihe tarkentui tunnekasvatukseen ja projekti-ideamme selkiytyi. Myös idea portfolioiden kokoamisesta projektiin liittyen syntyi tuolloin. Seuraavaksi otimme yhteyttä Tervanpolttajan päiväkotiin ja tammikuussa 2013 tapasimme varajohtajan, jonka kanssa keskustelimme alustavasti ideoistamme ja teimme suullisen sopimuksen yhteistyöstä päiväkodin kanssa.

Huhtikuussa 2013 tapasimme ensimmäistä kertaa työelämäohjaajamme ja touku-kuussa kirjoitimme virallisen opinnäytetyösopimuksen. Projektin kohderyhmäksi tulivat Tervanpolttajan päiväkodin Siniset-ryhmän viisivuotiaat lapset. Kevään 2013 työstimme projektisuunnitelmaamme (LIITE 1), johon määrittelimme opinnäytetyömme tavoitteet ja tarkoituksen sekä laadimme kustannusarvion ja alustavan aikataulun. Projektisuunnitelmamme hyväksyttiin syksyllä 2013 ja lokakuussa saimme Kokkolan kaupungilta tutkimusluvan projektillämme (LIITE 2).

Syksyllä olimme tiiviisti yhteydessä Tervanpolttajan päiväkotiin ja sovimme yhdessä projektin aikatauluista. Lisäksi osallistuimme Siniset-ryhmän vanhempainiltaan 17.9.2013, jossa esittelimme itsemme ja kerroimme projektistamme lasten vanhemmille. Projektia varten tarvittavat valokuvausluvut hankimme lasten vanhemmilta ennen projektin aloitusta (LIITE 3). Interventiot toteutettiin 8.10–10.12.2013

välisenä aikana, esittelemme ne tarkemmin Projektin toteutus-luvussa (luku 4). Projektin käytännön osuus päättyi viimeiseen interventioon ja palautteen keräämiseen lapsilta ja työelämäohjaajaltamme. Kokonaisuudessaan projekti on ohi opinnäytetyön valmistumisen myötä.

3.2 Projektorganisaatio

Projektipäällikköinä toimivat ja projektista vastaavat opinnäytetyön tekijät, sosionomiopiskelijat Tytti Tervala ja Satu-Lotta Perttula. Projektin yhteistyötahoja ovat Kokkolan kaupunki sekä Tervanpolttajan päiväkotij ja sen Siniset-ryhmä, jonka lastentarhanopettaja Satu Helen toimii työelämäohjaajana. Opinnäytetyön ohjaava opettaja on Eila Passoja.

TAULUKKO 1. Projektin tavoitteet

	ASIAKAS (lapsi)	ORGANISAATIO (päiväkoti)	SA-ITSE
TULOSTAVOITE	Tunneportfolio	Tunneportfolion toteutusmalli	Opinnäytetyö
TOIMINNALLINEN TAVOITE	Sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen tukeminen	Projektimuotoisen toimintamallin luominen	Oman kehittymisen arviointi, organisointi taidot, projektityöskentelyn omaksuminen
OPPIMISTAVOITE	Tunnetietouden lisääminen, tunnetaitojen vahvistaminen	Uusia ideoita tunnekasvatuksen toteuttamiseksi	Ryhmän ohjaus, ammatillinen kehittyminen

3.3 Omat tavoitteet

Tarkastelemme projektimme tavoitteita kolmesta eri näkökulmasta: tulostavoitteet, toiminnalliset tavoitteet ja oppimistavoitteet. Omasta näkökulmastamme tulostavoitteenamme on valmis projektiopinnäytetyö. Opinnäytetyö on osa sosionomiopintoja. Toiminnallisina tavoitteina meillä oli omaksua oman kehittymisen arviointi sekä kehittää organisointitaitojamme. Kummallakaan meistä opinnäytetyön

tekijöistä ei ollut aikaisempaa kokemusta projektityöskentelystä, joten myös projektityöskentelyn omaksuminen kuului tavoitteisiimme. Projektin myötä uusia asioita olivat esimerkiksi yhteistyökumppanin hankinta, tutkimuslupaani liittyvät tekijät ja aikataulujen laatiminen. Oppimistavoitteina meillä oli kehittää ryhmän ohjaustaitoja sekä omaa ammatillista osaamistamme. Projektia varten olemme perehtyneet eri tunteisiin ja tunnekasvatusta koskevaan kirjallisuuteen.

3.4 Organisaatiotavoitteet

Organisaation tulostavoitteeksi nousi tunneportfolion toteutusmalli päiväkodille. Projektin myötä kokosimme lasten askartelemiin kansioihin heidän interventioissa tuottamaansa materiaalia. Toiminnallisena tavoitteena oli projektimuotoisen toteutusmallin luominen. Projektimme myötä myös päiväkotipi pääsi osallistumaan pitkäkestoiseen projektiin ja tulevaisuudessa projektityöskentely on entistä tutumpi toimintatapa kaikille osapuolille. Oppimistavoitteena puolestaan oli pyrkimys tarjota uusia ideoita päiväkodin tunnekasvatukseen. Interventioissa pyrimme käyttämään monipuolisia keinoja tunnekasvatuksen toteuttamiseksi. Tarkemmin interventioiden sisältöä on kuvattu projektin toteutus-luvussa (luku 4).

3.5 Asiakastavoitteet

Asiakkaiden eli lapsiryhmän tulostavoitteena oli tunneportfolio, joka sisälsi lasten askarteluita, kuvia sekä haastatteluita. Toiminnallisena tavoitteena oli interventioiden avulla tukea lasten tunnetaitoja sekä sosiaalisia taitoja. Lasten sosiaalinen vuorovaikutus kehittyi yhdessä tekemisen ja keskustelun kautta. Interventioissa tuimme lasten tunnetaitojen vahvistumista keskustelemalla ja hyödyntämällä erilaisia satuja, leikkejä, pelejä, musiikkia ja liikuntaa. Jokaisessa interventiossa keskityimme käsittelemään pääosin yhtä uutta tunnetta, jotta kokonaisuus olisi lapsille mahdollisimman selkeä. Myös oppimistavoitteet liittyivät lasten tunnetaitojen ja tunnetietouden lisäämiseen ja tukemiseen. Tavoitteena oli tehdä tunteet lapsille aiempaa tutummiksi, tukea lasten kykyä nimetä ja ilmaista tunteita sekä yhdessä tekemisen kautta edistää sosiaalisia taitoja.

4 PROJEKTIN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaamme ensin yleisesti projektin toteutukseen liittyviä tekijöitä. Tämän jälkeen kuvaamme erikseen jokaisen intervention, niiden sisällöt sekä interventiokohtaiset tavoitteet. Arvioimme myös lyhyesti interventioiden onnistumista ja tavoitteiden täyttymistä.

Toteutimme projektimme toiminnallisen osuuden Tervanpolttajan päiväkodissa 8.10–10.12.2013 välisenä aikana. Interventioihin osallistuivat Siniset-ryhmän viisivuotiaat lapset, joita oli kerrasta riippuen paikalla 5-9 lasta. Ohjeistimme päiväkotihenkilöstön askartelemaan poissaolleiden lasten kanssa mitä olimme tehneet. Interventiot kestivät keskimäärin noin tunnin ja osassa oli mukana myös työelämäohjaajamme Satu Helen. Kaikki yhdeksän interventiota toteutettiin tiistaiamuisin. Ensimmäiset kahdeksan interventiota järjestettiin päiväkodin tiloissa ja viimeisen, eli yhdeksännen kerran toteutimme päiväkodin lähimetsässä.

Saavuimme päiväkodille aina hyvissä ajoin tekemään tarvittavat valmistelut interventiota varten. Aloitimme jokaisen intervention samalla tavalla kokoamalla lapset yhteen rinkiin ja keskustelemalla edellisen kerran aiheesta ja johdattelemalla lapset uuteen teemaan. Jokaisella kerralla meillä oli mukana Pinja-pehmopupu, jota hyödynsimme ryhmän hallinnan keinona. Usein Pinja kertoi myös omia tunnekokemuksiaan selventääkseen käsiteltävää tunnetta lapsille. Kaikki interventioissa tuotettu materiaali koottiin lasten itse tekemiin portfolioihin, joihin kokosimme myös lasten haastattelut sekä kuvamateriaalia projektista.

Portfolioita varten tehdyssä haastattelussa (LIITE 4), jonka toteutimme projektin loppupuolella, kysyimme lapsilta interventioissa läpikäytyihin tunteisiin liittyviä kysymyksiä. Haastattelun avulla halusimme kysyä, mitä asioita eri tunteista oli jäänyt lapsille mieleen sekä tuoda esille kunkin lapsen omia ajatuksia. Haastattelulla halusimme myös monipuolistaa portfolion sisältöä, joka muuten koostui pääosin lasten askarteluista. Liitimme jokaiseen portfolioon myös kuvan tai kuvia kyseisestä lapsesta.

Interventioita oli kaiken kaikkiaan yhdeksän. Ensimmäinen kerta oli tutustumiskerta ja muilla kerroilla käsitelimme eri tunteita ja niiden tunnistamiseen, käsittelyyn ja ilmaisemiseen liittyviä tekijöitä. Tavoitteet määrittelimme aina interventiokohtaisesti sen mukaan, kuinka haastavan ajattelimme tunteen olevan lapsille. Esimerkiksi kateuden tunnetta käsitellessämme tavoitteet painottuivat tunteen tunnistamiseen ja nimeämiseen, koska oletimme sen olevan entuudestaan lapsille melko tuntematon ja vaikea tunne ymmärtää ja käsitellä. Seuraavaksi esittelemme jokaisen intervention tarkemmin.

TAULUKKO 2. Yhteenveto interventioista

Interventio ja tunne	Suunnitelma	Tavoitteet
1. Tutustuminen	- Ihmismuistipeli-leikki - Portfolioiden askartelu	- Tutustuminen molemmin puolin
2. Ilo	- Aloitus - Tulkaa lapset kotiin – leikki - Konkkaronkka-lautapeli Tunnekukka	- Tukea ilon tunteen tunnistamista ja ilmaisua Tuottaa iloa yhdessä tekemisen ja leikin kautta
3. Suru	- Satu + keskustelu - Ajatustaulu: ”Mikä auttaa suruun?” Loppurentoutus	- Pääpaino surun tunteen tunnistamisessa
4. Suru (työelämäohjajan toiveesta toisen kerran)	- Satu + keskustelu - Tunnekukka - Loppurentoutus	- Suru-aiheen syventäminen, tunteen tunnistus
5. Viha	- Aloitus ja ilo- ja suruteemojen lyhyt kertaus Konkkaronkka-korttien avulla - Konkkaronkka-peli - Linnunhengitys- ja karhunhengitys harjoitukset	- Tukea vihan tunteen tunnistamista - Pohtia lasten kanssa mahdollisia syitä vihan tunteelle ja mitä sille voisi tehdä
6. Rakkaus	- Aloitus - Alustus teemaan emotions-korttien avulla - Askartelu - Tunnekukka	- Pohtia lasten kanssa rakkauden tunnetta: mitä se on ja mistä sen tunnistaa
7. Kateus	- Satu + keskustelu - Musiikkileikki - Loppurentoutus	- Tukea kateuden tunteen tunnistamista ja nimeämistä
8. Pelko	- Aloitus - Alustus aiheeseen emo-	- Tukea pelon tunteen tunnistamista, nimeämistä ja käsit-

	tions-korttien avulla - Konkkaronkka-peli - Tunnekukan koonti - Loppurentoutus	telyä
9. Kaveruus & empatia	Ulkona lähimetsässä: - pesien rakentaminen eläimille ryhmätyöskentelynä, - ”luottamusharjoitus”	Kaveruus ja empatiateemojen käsittely keskustelun avulla

4.1 Ensimmäinen interventio 8.10.2013

Ensimmäisellä kerralla emme käsitelleet vielä mitään tunnetta, vaan tavoitteenamme oli lähinnä tutustua lapsiin, esitellä itsemme sekä askarrella portfolio-kansiot projektiamme varten. Aloitimme tuokion kokoamalla lapset rinkiin ja esittelemällä itsemme sekä Pinja-maskotin. Tämän jälkeen leikimme lasten kanssa ihmismuistipeli-leikkiä. Leikissä jokainen valitsee parin, ja arvausvuorossa oleva pari painaa mieleensä kuka on kenenkin pari. Arvaaja tai arvaajat siirtyvät hetkeksi toiseen huoneeseen, jolloin muut vaihtavat pareja. Arvaajat kutsutaan takaisin sisään ja heidän tehtävänsä on yrittää muistaa, ketkä olivat alun perin pareja. Myös me ohjaajina osallistuimme leikkiin. Jokainen halukas sai vuorollaan toimia arvaajana.

Lapset tarvitsivat leikissä melko paljon ohjausta. Aluksi yksi lapsista oli hieman vastahakoinen osallistumaan lainkaan, mutta saimme hänet motivoitua mukaan leikkiin. Leikki oli lapsille uusi ja myös me ohjaajina tuntemattomia, mikä varmasti osaltaan vaikutti leikin sujuvuuteen. Kun leikin idea tuli lapsille selväksi he innostuivat osallistumaan rohkeammin ja tuntuivat pitävän leikistä.

Muistipelileikin jälkeen siirryimme pöydän ääreen askartelemaan kansioita. Kansiot tehtiin erivärisistä pahveista, jotka olimme leikanneet ja taittaneet valmiiksi. Jokainen lapsi sai itse valita kansionsa pohjaväriin. Askartelussa käytimme sormivärejä ja jokainen lapsi sai päättää maalaako sormin vai siveltimellä. Tehtävänantona oli maalata asioita, mistä tulee iloiseksi ja hyvälle mielelle.

Askartelu oli lapsille mieluista tekemistä ja suurin osa alkoikin innokkaasti työhön. Muutama lapsi tarvitsi alkuun muita enemmän rohkaisua ja apua työnsä ideoinnissa. Meille jäi ensimmäisestä kerrasta positiivinen kuva. Lapset kuuntelivat hyvin ohjeitamme, mutta pohdimme, että tähän saattoi osaltaan vaikuttaa uudet ohjaajat ja tietynlainen ”vieraskoreus”.

4.2 Toinen interventio 22.10.2013

Ensimmäiseksi tunteeksi valitsimme ilon, minkä ajattelimme olevan lapsille luonnollinen tunne. Halusimme myös ottaa ensimmäiseksi käsittelyyn jonkin myönteiseksi mielletyn tunteen ennen kuin käsittelemme esimerkiksi surua tai pelkoa, joiden ajattelimme olevan lapsille haastavampia. Tavoitteena oli tukea ilon tunteen tunnistamista ja ilmaisua. Halusimme, että interventio itsessään myös tuottaisi ilon tunteita, minkä vuoksi otimme mukaan myös leikkiä.

Aluksi lapset saivat kukin esitellä oman portfolionsa ja kertoa, mitä olivat maalanneet. Moni oli maalannut itsensä tekemässä jotain kivaa tai jossain kivassa paikassa. Esimerkiksi yksi lapsista totesi, että ”Tässä on juhlat!”. Kansioiden tarkastelu ja keskustelu johdattelivat meidät luontevasti ilo-aiheeseen. Alkukeskustelun jälkeen siirryimme leikkimään ”Tulkaa lapset kotiin”-leikkiä. Leikissä karhuemo huutaa pennuilleen, jotka ovat toisella puolen huonetta: ”Tulkaa lapset kotiin!”. Lapset vastaavat: ”Millä tavalla?”. Tämän jälkeen karhuemo kertoo, tulevatko lapset kotiin esimerkiksi ryömien, juosten, kontaten, iloisesti vai laahustaen. Leikki oli kaikille lapsille jo entuudestaan tuttu, joten sen aloittaminen ei vaatinut kovin paljon ohjausta, vaan lähinnä kertosimme heille vain säännöt.

Leikin jälkeen siirryimme pelaamaan Konkkaronkka-tunnepeliä. Olimme valinneet pelin kysymykset koskettamaan nimenomaan ilo-aihetta. Pelin avulla pohdimme yhdessä lasten kanssa esimerkiksi sitä, mistä tietää toisen ihmisen olevan iloinen, mikä tuottaa iloa tai missä ilo tuntuu. Monet lasten vastauksista ja ajatuksista olivat hyvin konkreettisia. Esimerkiksi kysymykseen ”Mistä tietää, että on onnellinen” lapset vastasivat mm. ”Että voi halata ja leikkiä”. Lopuksi jokainen lapsi sai värittää puuväreillä tunnekukan terälehdet. Ideana oli käyttää värejä, jotka lasten mielestä

kuvaavat heidän kokemiaan tunteita päivän aikana. Ajatuksenamme oli, että jokainen lapsi värittää aina yhden terälehden eri kerroilla ja lopuksi jokainen lapsi koostaa niistä oman tunnekukkansa, joka liitetään portfolioon.

Ilo vaikutti olevan kaikille lapsille tuttu tunne ja he lähtivät innokkaasti mukaan keskusteluun. Koimme, että tavoitteet täyttyivät hyvin tällä kerralla. Ryhmä pysyi koko ajan hallinnassa ja toiminnallisempi leikki-osuus alkukeskustelun ja Konkkaronkka-pelin välissä piti hyvin lasten mielenkiinnon yllä. Työelämäohjaajamme Satu Helen antoi paljon positiivista palautetta erityisesti Konkkaronkka-lautapelin hyödyntämisestä ja toivoi sitä käytettävän myös jossakin seuraavistakin interventiosta.

4.3 Kolmas interventio 29.10.2013

Kolmannen intervention aiheena oli suru. Tavoitteena oli tukea erityisesti tunteen tunnistamista ja osittain myös tunteen käsittelyä. Ajattelimme kuitenkin, että tunteen käsittely on lapsille haastavaa, sillä aikuisenkin on usein vaikea käsitellä surun tunnetta.

Aluksi kokosimme lapset jälleen rinkiin ja palasimme lyhyesti keskustelun avulla edellisen kerran ilo-aiheeseen. Tämän jälkeen luimme Monica Weitzen (2002) sadun ”Kuinka pikku elefantti parani suuresta surustaan”. Satu toimi johdatuksena suru-teeman käsittelyyn. Keskustelimme lasten kanssa surusta, miltä se tuntuu, missä se tuntuu ja mitkä asiat voivat saada surulliseksi. Kokoonnuimme sitten suuren paperin ympärille, johon kirjasimme ylös lasten ajatuksia siitä, mikä auttaa suruun. Tämän jälkeen lapset saivat yhdessä koristella ja kuvittaa seinätaulun (LIITE 5). Loppuun pidimme vielä rentoutuksen, jonka ideana oli suunnata ajatukset jälleen iloisempiin asioihin.

Interventiossa käydyissä keskusteluissa kävi ilmi, että lapset liittävät surun tunteen usein kipuun tai esimerkiksi leikistä ulos jäämiseen. Ajatustauluun vastaukseksi kysymykseen mikä auttaa suruun lapset kertoivat muun muassa: voi kutittaa toista, halata toista, pyytää anteeksi, voi tuoda kukkia tai jotain mistä toinen pitää ja

voi itkeä. Lapset tarvitsivat kuitenkin melko paljon ohjausta ja tarkentavia kysymyksiä, että ideoita syntyi. Lapset tunnistivat surun helpoiten itkusta, mistä keskustelimme jonkin verran.

Tavoitteet täyttyivät mielestämme kohtuullisen hyvin, mutta suru on lapsille selkeästi haastava aihe. Myös työelämäohjaajamme oli samaa mieltä ja toivoikin, että käsitteisimme surua vielä uudestaan seuraavassa interventiossamme. Hän kehotti menemään ns. "syvemmälle" ja ottamaan esille vanhempien surun ja esimerkiksi lemmikin tai isovanhemman kuoleman - onko joku kokenut tällaista tai ollut mukana hautajaisissa?

4.4 Neljäs interventio 5.11.2013

Työelämäohjaajamme toiveen mukaisesti jatkoimme neljännessä interventiossa surun käsittelyä. Tavoitteena oli syventää lasten käsitystä surusta ja lähestyä aihetta kuoleman näkökulmasta. Aluksi kävimme lasten kanssa läpi edellisellä kerralla tehdyn ajatustaulun ja pohdimme surua Konkkaronka-korttien avulla. Jokainen lapsi sai jälleen käydä vuorollaan nostamassa kysymyskortin, jota sitten yhdessä pohdimme. Tämän jälkeen luimme Päivi Franzon (2006) kirjan *Surusaapaat*, jossa Eemi-pojan mummo kuolee.

Mielestämme lapset eläytyivät kuuntelemaan tarinaa ja pääsivät mukaan sen tunnelmaan. Tarina herätti heissä melko vahvojakin tunnereaktioita. Keskusteltaessa joukosta erottuivat selkeästi ne, joilla oli kokemusta hautajaisista ja jonkun tärkeän ihmisen tai eläimen poismenosta. Esimerkiksi yksi lapsi muisteli isomummon kuolemaa ja osasi hyvin kertoa siitä, mitä hautajaisissa tapahtuu. Intervention loppuksi väritimme tunnekukkaan jälleen yhdet uudet terälehdet. Tämän jälkeen pidimme vielä loppurentoutuksen patjoilla maaten ja rauhallista musiikkia kuunnellen.

Meille jäi interventiosta päällisin puolin positiivinen mieli ja mielestämme pääsimme aiheessa edellistä kertaa syvemmälle tasolle. Kuitenkin mietimme intervention jälkeen, olisimmeko voineet saada lapset osallistumaan keskusteluun vieläkin aktiivisemmin tai toisaalta ymmärsivätkö lapset, joilla ei ollut kokemusta kuolemasta

tai hautajaisista, keskustelun ideaa. Aihe oli myös ohjauksen kannalta haastava ja keskustelimmekin jälkikäteen työelämäohjaajamme kanssa siitä, kuinka kuolemaan liittyviä kysymyksiä ja vastauksia olisi aina hyvä pohtia etukäteen. Kuolemasta puhuttaessa tulisi aina ottaa huomioon se, että lasten perheissä voi olla erilaisia näkemyksiä maailmankatsomuksesta ja esimerkiksi siitä, mitä tapahtuu kuoleman jälkeen. Esille nousi myös se, miten lapsen olisi tärkeä saada kokemuksia myös surusta ilman, että vanhemmat suojelevat lasta liikaa negatiivisiksi mieltetyiltä tunteilta.

4.5 Viides interventio 12.11.2013

Viidennessä interventiossa otimme käsittelyyn vihan tunteen. Tavoitteena oli jälleen tukea tunteen tunnistamista sekä pohtia myös hieman vihan mahdollisia syitä sekä sitä, kuinka vihaa voi käsitellä. Tuokion aluksi palasimme kuitenkin vielä jo aiemmin käsittelemiimme tunteisiin, iloon ja suruun. Tällä kertaa hyödynsimme Konkkaronkka-pelin kysymyskortteja, joista jokainen lapsi sai vuorollaan käydä nostamassa yhden. Tämän jälkeen iloon tai suruun liittyvä kysymys luettiin ääneen ja lapset saivat muistella edellisten kertojen asioita.

Seuraavaksi johdattelimme keskustelun viha-teemaan ja pelasimme jälleen Konkkaronkka-peliä, joka oli lapsilla nyt tuoreessa muistissa. Kysymykset oli tällä kertaa valikoitu koskemaan pääosin nimenomaan vihan tunnetta. Viha oli tuttu tunne, mutta kysymyksiin vastaamisessa lapset tarvitsivat melko paljon ohjausta. Esimerkiksi kysyttäessä mitä voi tehdä, jos aikuinen on vihainen, lapset vastasivat samoja asioita kuin suruun liittyen. Pienen johdattelun ja tarkennusten jälkeen he tuottivat myös uusia vastauksia, esimerkiksi: "Voi pyytää anteeksi". Aikuisen viha oli havaintojemme mukaan lapsille helpompi tunnistaa, kuin vihan tunne itsessä. Esimerkkien keksiminen tilanteista, jolloin he olisivat itse olleet vihaisia, oli lapsille vaikeaa. Pienen johdattelun pohjalta he kuitenkin kertoivat suuttuvansa tilanteessa, jossa sisarus kiusaa tai lyö. Kysyttäessä, mitä lapsi tällöin tekee, yleisin ratkaisu oli mennä kertomaan asiasta vanhemmille. Yleisesti keskusteltaessa vihan hallinnan keinoista lasten oli helpompi nimetä asioita, jotka eivät olleet kovin hyväksi

koettuja tai sallittuja keinoja ilmentää suuttumusta, esimerkiksi huutaminen ja lyöminen, kuin kertoa muista tavoista vihanhallinnassa.

Intervention lopuksi harjoittelimme karhuhengitystä ja linnunhengitystä (Löytöretki tunteisiin -materiaali, Lakkala 2007). Karhuhengityksen ideana on hengittää oikein syvään, kun taas linnunhengitys on kiivasta ja pinnallista. Lasten kanssa mietittiin, voisiko karhuhengityksestä olla hyötyä esimerkiksi silloin, kun itseä suututtaa.

Intervention jälkeen jäimme pohtimaan, sekoittivatko ilo- ja suru aiheiden käsittely intervention alussa lapsia. Meille tuli tunne, ettei viha-teema tullut lapsille täysin selväksi. Tästä johtuen päätimme palata aiheeseen vielä seuraavan intervention alussa, mutta sen jälkeen keskittyä ainoastaan päivän teemana olevaan tunteeseen.

4.6 Kuudes interventio 19.11.2013

Kuudennen intervention aiheena oli rakkaus. Tavoitteena oli keskustellen lasten kanssa pohtia mitä on rakkaus ja mistä sen tunnistaa. Rakkauden tunteesta keskustellessa puhuimme myös välittämisen ja tykkäämisen tunteista, jotka voivat olla lapselle helpompi ymmärtää.

Aloitimme intervention kokoamalla lapset jälleen ringiin ja palaamalla lyhyesti viime kerran viha-aiheeseen, ja kysymällä lapsilta siihen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi muistelimme linnun- ja karhuhengitystä, mitä olimme viime kerralla opetelleet. Moni lapsista osasi hyvin vastata kysymyksiimme vihasta, ja moni myös osasi kertoa olleensa suuttunut kuluneen viikon aikana. Rakkaus-aiheen alustukseen käytimme erilaisia kuvakortteja, joissa oli eri-ikäisiä ihmisiä erilaisissa tilanteissa toisten ihmisten kanssa. Korteissa näkyivät esimerkiksi isoisä ja lapsenlapsi, perhe vastasyntyneen vauvan kanssa, kaverukset lukemassa kirjaa, sekä tilanne, missä mies antaa naiselle kukkia.

Lapset osasivat hyvin nimetä rakkauden tunteen, kun kävimme läpi kuvakortteja. Kuvat olivat mielestämme hyvä keino lähteä keskustelemaan aiheesta, sillä ne toimivat hyvin johdatteluna aiheeseen ja kiinnittivät lasten mielenkiinnon heti alusta alkaen. Kuvien pohjalta keskustelimme yhdessä rakkaudesta ja sen eri muodoista. Tämän kautta oli helppoa siirtyä intervention seuraavaan vaiheeseen.

Seuraavaksi jaoin lapset ympäri huonetta niin että jokaisella oli oma rauhallinen tilansa ja laitoimme rauhallista musiikkia soimaan taustalle. Lapset saivat leikata valmiiksi piirretyn sydämen kartongista ja piirtää sinne sisälle rakkauden kohteensa, esimerkiksi perheensä. Kun lapset olivat saaneet askartelunsa valmiiksi, he saivat värittää vielä yhden terälehdet tunnekukkaan. Lopuksi lapset saivat vielä esitellä toisilleen omat työnsä.

Askartelu onnistui mielestämme hyvin ja kaikki lapset tuntuivat pitävän siitä. Ollimme voineet kuitenkin huomioida paremmin sen, että lapset olivat hyvin eri aikoina valmiita askarteluiden kanssa, minkä vuoksi kaikki lapset eivät ehtineet värittää tunnekukan terälehteä. Jälkikäteen mietittynä perhe-aihe korostui liikaa, ja keskustelussa olisi ollut hyvä painottaa enemmän myös muita rakkauteen liittyviä näkökulmia. Emme huomioineet sitä, että lapsella voi olla myös negatiivisia tunteita perheenjäseniä kohtaan tai perheessä voi olla esimerkiksi perheväkivaltaa tai muita kriisejä.

Tällä kerralla ryhmästä puuttui muutama lapsi, mikä mielestämme näkyi ryhmän toiminnassa. Tunnelma oli koko intervention ajan hyvin rauhallinen ja tuntui, että saimme todella hyvin kontaktin kaikkiin lapsiin. Myös lapset, jotka aiemmin olivat olleet hiljaisempia, saivat nyt paremmin äänensä kuuluviin ja uskalsivat kertoa ajatuksiaan rohkeammin. Tavoitteet täyttyivät mielestämme hyvin.

4.7 Seitsemäs interventio 26.11.2013

Seitsemännen kerran aiheena oli kateus. Ajattelimme etukäteen kateuden tunteen olevan erityisen haastava lapsille ja tästä syystä tavoitteenamme oli keskittyä nimenomaan tunteen nimeämiseen ja tunnistamiseen, ei niinkään sen käsittelyyn.

Tuokion aluksi muistelimme edellisen kerran rakkaus-teemaa. Lapset muistivat hyvin asioita, joista oli keskusteltu ja he osasivat kertoa aiheesta myös niille, jotka eivät olleet edellisellä viikolla mukana. Johdatuksena kateus-aiheeseen luimme Fredrik Skagenin (1990) kirjan Matti Maradona, jossa Matti on kateellinen siskonsa menestyksestä jalkapallo-ottelussa. Tämän jälkeen esitimme lapsille kysymyksiä kateuteen liittyen. Keskustelimme esimerkiksi siitä, mitä kateus on, kenelle tai mistä voi olla kateellinen ja onko joku aiemmin kuullut puhuttavan kateuden-tunteesta.

Lasten oli aluksi vaikea nimetä kateuden tunne ja ymmärtää sitä. Antamiemme esimerkkien ja sadun avaamisen avulla lapset tuntuivat hoksaavan mistä on kyse ja yhdistivät kateuden tunteen sadun tarinaan. Sadun lisäksi maskottipupumme Pinja kertoi tilanteesta, jossa hänen ystävällään oli enemmän porkkanoita kun hänellä ja tästä syystä Pinja oli ystävälleen kateellinen. Havaintojemme mukaan esimerkki auttoi lapsia ymmärtämään paremmin kateuden tunteen. Kateuden tunne itsessään oli kuitenkin vaikea tunnistaa: lapset sanoivat, että ovat olleet kateellisia tai joku on ollut mahdollisesti heille kateellinen, mutta esimerkkitalanteita he eivät osanneet antaa.

Sadun ja siihen liittyvän keskustelun jälkeen siirryimme leikkimään musiikkileikkiä. Leikin ideana oli, että lapset liikkuvat musiikin mukana ja kuvaavat liikkeen avulla sitä tunnetta, mitä musiikki heissä herättää. Olimme valinneet etukäteen viisi erilaista kappaletta, joista osa oli rauhallisempia, osa menevämpiä. Ajatuksenamme oli, että aiemmissa interventioissa jo läpikäytyt tunteet palautuisivat mieleen leikin avulla. Lisäksi halusimme ottaa mukaan toiminnallisempaa tekemistä. Jokaisen kappaleen välissä pysäytimme musiikin ja pohdimme lyhyesti yhdessä lasten kanssa, mitä tunteita musiikki heille toi mieleen.

Musiikkileikkiin lapset lähtivät mukaan melko hyvin ja he hokasivat leikin idean helposti. Leikin lähdettyä liikkeelle lapset kuitenkin innostuivat liikkumisesta ja musiikista niin paljon, että leikki meinasi mennä välillä pelleilyn puolelle. He matkivat toisiaan ja eivät niinkään pysähtyneet pohtimaan musiikin herättämiä ajatuksia tai tunteita, vaan kaikki vastasivat kysymyksiimme aina samalla tavalla kuin kaveri. Myös rauhallisemmat kappaleet toivat mieleen lasten sanoin ”hassun tunteen”.

Rauhoitimme tilanteen nopeasti ja siirryimme leikin jälkeen värittämään terälehtiä tunnekukkaa varten.

Uskomme, että tavoite täyttyi kohtalaisen hyvin. Niin kuin arvelimme, kateus on kuitenkin vaikea tunne ja sen tunnistamisen opettelu ei käy yhdessä tunnissa. Toivomme, että lapset saivat kuitenkin hieman käsitystä siitä, mitä kateus on. Keskusteluissa pyrimme korostamaan lapsille, että kateuden tunne on täysin normaali ja se on hyvä myöntää myös ääneen. Musiikkileikki ei toiminut haluamallamme tavalla. Jäimme pohtimaan, olisiko syynä ollut leikin haastavuus lasten ikään nähden tai mahdollisesti lapsiryhmän ryhmädynamiikka. Havaintojemme mukaan ryhmässä oli muutama vahva persoona, joista muut ottivat helposti mallia.

4.8 Kahdeksas interventio 3.12.2013

Tämän kerran teemana oli pelon tunne. Tavoitteenamme oli jälleen kerran tukea tunteen tunnistamista sekä myös pohtia keinoja pelon käsittelyyn. Tuttuun tapaan aloitimme palaamalla lyhyesti edelliseen kertaan ja kateus-aiheeseen. Lapsille oli erityisesti jäänyt mieleen Pinja-pupun porkkana-esimerkki. Pelko-teemaa alustimme näyttämällä lapsille muutaman emotions-kuvakortin ja lisäksi Pinja kertoi omasta pelostaan pimeää kohtaan. Alustuksen jälkeen pelasimme Konkkaronkka-peliä, joka mielestämme oli toiminut hyvin aiempien tunteiden käsittelyssä. Jälleen kerran olimme valinneet kysymykset koskemaan päivän teemaa, tällä kertaa pelkoa.

Lapset saivat nopeasti kiinni pelko-aiheesta näyttämiemme kuvien ja keskustelun avulla. Osa osasi myös heti nimetä omia pelkojaan. Esille nousivat muun muassa pimeän, eri eläinten, mörköjen ja yksinolon pelko. Konkkaronkka-peliä pelatessa lasten vastauksista kävi ilmi, että pelko oli heille melko tuttu tunne. Aiheeseen liittyviä kysymyksiä olivat esimerkiksi miltä kehossa tuntuu, kun pelottaa, milloin sinua on viimeksi pelottanut tai mitkä asiat voivat pelottaa? Lapset vastasivat näihin muun muassa, että kun pelottaa sydän lyö nopeammin, alkaa itkettää ja kädet tärisyvät. Yksi kertoi viimeksi pelänneensä edellisenä yönä nähtyään paha unta. Pelon kohteiksi lapset nimesivät esimerkiksi eläimet, raketit tai pommit, pimeän,

painajaiset ja korkeat paikat. Keskustelimme pelin lomassa myös televisio-ohjelmista ja erilaisista peleistä, joissa voi nähdä pelottavia asioita. Osa lapsista kertoi pelänneensä jotakin ohjelmaa, esimerkiksi itse Ilkimys-elokuvassa väriä muuttaneet hahmot oli koettu pelottaviksi.

Pelin jälkeen jokainen sai vielä värittää tunnekukkaansa terälehdien tai tarvittaessa terälehtiä. Tämän jälkeen jokainen lapsi sai koota oman tunnekukkansa liimaamalla terälehdet kartongille ja piirtämällä kukalle varren. Tässä osa lapsista vaati mielestämme enemmän ohjausta ja rohkaisua kuin toiset. Annoimme lapsille vapaat kädet tehdä tunnekukasta omannäköisensä. Päätimme intervention jälleen loppurentoutukseen. Olimme tyytyväisiä intervention onnistumiseen ja tavoitteiden täyttymiseen.

4.9 Yhdeksäs interventio 10.12.2013

Päiväkodin toiveesta toteutimme viimeisen kerran ulkona. Myös meistä oli mukava toteuttaa viimeinen kerta hieman erilailla kuin aikaisemmat. Teemana meillä oli kaveruus ja empatia, johon ajattelimme ulkona leikkimisen ja yhdessä tekemisen sopivan hyvin. Aloitimme tuokion kuitenkin sisätiloissa ja palasimme lyhyesti vielä pelko-aiheeseen. Tämän jälkeen siirryimme pukeutumaan ulkoilua varten. Kävelimme lasten kanssa läheiseen metsään, jossa jaoimme lapset kolmeen ryhmään. Jokainen ryhmä sai eläimen kuvan ja tehtäväksi rakentaa kyseiselle eläimelle pesän haluamaansa paikkaan metsässä. Valitsemamme eläimet olivat lintu, orava ja jänis. Kun pesät olivat valmiit jokainen ryhmä sai esitellä omansa muille. Tekemisen lomassa johdattelimme keskustelua kaveruuteen ja pohdimme lasten kanssa muun muassa sitä, millainen on hyvä kaveri. Siirtyessämme takaisin päiväkodille teimme samalla ”luottamus-harjoituksen”. Yhden lapsen silmät sidottiin ja toisten tuli ohjata häntä, ettei hän törmäisi tai kompastuisi polulla. Jokainen lapsi sai halutessaan toimia johdatettavana. Interventio päättyi päiväkodin pihalle.

Lapset selkeästi nauttivat pesien rakentamisesta. Ryhmäjaossa olisimme voineet kiinnittää enemmän huomiota siihen, ketkä päätyivät samaan ryhmään. Nyt yhdessä ryhmässä oli lapsia, jotka mielestämme tarvitsivat enemmän ohjausta ja

kannustusta yhteistyön aloittamiseen. Keskustelua ohjatessamme olisimme voineet tarkentaa kysymyksiämme vielä enemmän. Esimerkiksi kysyessämme lapsilta, millainen on hyvä kaveri, eräs lapsi mainitsi nimeltä ystävänsä. Tässä tilanteessa olisimme voineet pyytää tarkennusta siihen, mikä kyseisestä lapsesta tekee hyvän kaverin. Lopussa tehty luottamus-harjoitus sai lapsilta suuren suosion. Kaiken kaikkiaan ulkona toteutettu interventio oli kokonaisuudessaan mielestämme hyvä ja onnistunut päätös projektille ja sekä meille että lapsille jäi sen jälkeen iloinen mieli.

5 PROJEKTIN ARVIOINTI

Tässä osiossa arvioimme projektiamme ja sen toteutusta eri näkökulmista. Ensimmäisessä alaluvussa keskityimme interventioiden arviointiin omien havaintojemme, tuntemustemme sekä työelämäohjaajamme kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Toisessa alaluvussa arvioimme yhteistyön sujumista sekä päiväkodin kanssa että meidän opinnäytetyön tekijöiden välillä. Viimeisessä alaluvussa arvioimme tavoitteiden täyttymistä eri näkökulmista.

5.1 Interventioiden arviointi

Projektin tavoitteena oli tukea lasten tunnetaitojen kehitystä. Interventioissa kävimme läpi lasten kanssa eri tunteita ja niiden tunnistamiseen, hallintaan ja ilmaisuun liittyviä tekijöitä. Yksityiskohtaisemmin eri interventioiden sisältö, tavoitteet ja toiminnot on kuvattu edeltävässä Projektin toteutus-luvussa (luku 4), jossa myös arvioimme lyhyesti jokaisen intervention onnistumista. Tässä kappaleessa arvioimme interventioita ja projektia kokonaisuutena. Arviointi perustuu omaan ja päiväkodin henkilökunnan havainnointiin ja sen pohjalta käytyihin keskusteluihin työelämäohjaajamme kanssa.

Projektin aikana käsitelimme ilon, surun, vihan, rakkauden, pelon ja kateuden tunteita. Viimeisellä kerralla teemana olivat kaveruus ja empatia. Keinoina tunteiden käsittelyssä hyödynsimme keskustelua, askartelua, satuja, pelejä sekä joinakin kertoina musiikkia ja leikkiä. Interventioissa käyttämämme ja hyödyntämämme materiaali on koottu liitteeseen kahdeksan.

Mielestämme käyttämämme keinot käsitellä tunteita olivat pääasiassa toimivia. Lapset osallistuivat toimintaan ja keskusteluun innokkaasti ja suurimmassa osassa interventioita tavoitteet täyttyivät mielestämme hyvin. Joitakin keinoja hyödynsimme useammalla kerralla, esimerkiksi Konkkaronkka-peliä pelasimme muutamaan otteeseen. Jälkikäteen ajateltuna olisimme mielestämme voineet monipuolistaa tuokioiden sisältöä. Myös työelämäohjaajamme nosti monipuolisuuden esiin lop-

puarvioidussa. Hän ehdotti, että mukaan olisi voinut ottaa esimerkiksi liikuntaleikkejä, musiikkiliikuntaa, draamaa vaikkapa nukketeatterin muodossa tai sadutusta.

Koimme projektin pitkäkestoisuuden positiivisena asiana. Tunteet ovat lapsille haastavia käsitellä ja tästä syystä yksi kerta viikossa oli sekä meidän että työelämäohjaajamme mielestä riittävä. Projektin myötä opimme tuntemaan lapset ja lapsiryhmän, mikä helpotti interventioiden suunnittelua ja toteutusta. Syksyn aikana myös me ohjaajat ja tapamme ohjata lapsiryhmää tulivat lapsille tutuiksi. Interventioiden edetessä lapset toivat rohkeammin esille omia ajatuksiaan. Pohdimme, olisiko tämä voinut johtua siitä, että olimme heille ohjaajina hieman tutumpia kuin projektin alkuvaiheessa. Lapset myös ilmeisesti pitivät meistä ja interventioista, sillä vanhemmat olivat kertoneet työelämäohjaajallemme lasten kyselleen olemeko vielä tulossa tai milloin tulemme seuraavan kerran päiväkodille. Myös omien havaintojemme mukaan lapset nauttivat interventioista ja osallistuivat mielellään toimintaan.

Keräsimme lapsilta palautetta projektista samalla, kun teimme haastattelun portfolioa varten. Lapset osasivat yleisesti ottaen vastata haastattelun kysymyksiin ja heidän vastauksensa olivat loogisia ja monipuolisia. Havaintojemme ja lasten vastausten perusteella vaikeinta lapsille oli täydentää lause: "Minua pelottaa...". Tähän kysymykseen kaikki lapset eivät rohkaisusta huolimatta osanneet vastata lainkaan. Yhteenveto lasten vastauksista löytyy opinnäytetyön liitteet-osasta.(LIITE 6).

Kysyttäessä lapsilta palautetta yleisesti koko projektista lapset saivat vapaasti kertoa, mitä heille oli jäänyt mieleen. Kysyimme, mikä lapsista oli ollut kivaa ja oliko jokin asia ollut kurjaa. Positiivisina asioina lapset mainitsivat Konkkaronkka-pelin ja tunnekukan terälehtien värittämisen ja koonnin. Viimeinen kerta, jonka olimme ulkona, oli jäänyt lapsille erityisen positiivisena mieleen. Tähän kertaan liittyen kiitosta saivat pesien rakentaminen eläimille sekä luottamusharjoitus, jossa yhden silmät peitetään huivilla ja muut johdattavat häntä eteenpäin. Kritiikkiä saimme yhdeltä lapselta satujen lukemisesta, mikä oli hänen mielestään tylsää. Yleisesti ottaen lapsilla ei ollut negatiivista sanottavaa interventioista. Kysyttäessä, mitä tunteita lapset muistavat käsiteltäneen tuokioissa, esiin nousivat ilo, suru ja rakkaus.

Työelämäohjaajamme antoi positiivista palautetta siitä, että interventiot sijoituivat tarpeeksi pitkälle aikavälille. Näin lapsilla oli aikaa tutustua meihin ohjaajiin ja työskentelytapoihimme. Pitkä ajanjakso auttoi myös meitä ohjaajia havainnoimaan lapsia, heidän työskentelytapojaan ja luonteenpiirteitään. Työelämäohjaajamme mielestä tapamme ohjata lapsia ja työskennellä heidän kanssaan oli kaikin puolin miellyttävä ja rauhallinen. Kehityshaasteena hän mainitsi hiljaisten lasten huomioidamisen, muita "hallitsevat" tai matkivat lapset sekä sen, kuinka kontrolloida tehtävienannon ymmärtäminen yksittäisen lapsen kohdalla. Ryhmän koko ja läsnäolijat vaihtelivat hieman eri kerroilla, mikä näkyi ryhmän toiminnassa. Näistä aiheista keskustelimme usein myös interventioiden jälkeisissä palautekeskusteluissa.

Kokonaisuudessaan interventiot sujuivat mielestämme hyvin. Olimme päättäneet ennen projektin toteutusta, mitä tunteita käsittelemme eri kerroilla. Tarkemmat suunnitelmat interventioiden sisällöistä teimme aina edeltävällä viikolla. Suunnittelu ja interventioiden valmistelu sujuivat ongelmitta. Tarvittavat välineet esimerkiksi askarteluihin saimme päiväkodilta. Huolellinen valmistelu helpotti interventioiden toteutusta. Jokaisen intervention toteutus sujui sekä ajallisesti että toiminnallisesti pääsääntöisesti suunnitelmiamme mukaisesti.

5.2 Yhteistyö ja projektin eteneminen

Projektin eteneminen sujui aikataulujen mukaisesti. Pieniä muutoksia tuli yksittäisten interventioiden ajankohtiin päiväkodin toiveesta ja palautteen kerääminen lapsilta jäi joulukuun 2013 sijaan tammikuulle 2014. Kaikki interventiot toteutettiin kuitenkin suunnitelman mukaisesti syksyllä 2013. Ensimmäinen interventio pidettiin 8.10.2013. Seuraavalla viikolla oli syysloma, jonka vuoksi toinen interventio siirtyi viikolla eteenpäin. Tämän jälkeen loput interventiot pidettiin viikoittain.

Yhteistyömme päiväkodin ja opinnäytetyöohjaajan kanssa oli tiivistä. Pidimme yhteyttä pääosin sähköpostitse. Lähetimme interventioiden suunnitelmat aina edeltävällä viikolla sekä päiväkodille että opinnäytetyöohjaajallemme. Intervention jälkeen kävimme aina työelämäohjaajamme kanssa lyhyen palautekeskustelun intervention liittyen. Jokaisen kerran jälkeen kirjoitimme itsellemme yhteenvedon in-

terventiosta, jonka välitimme myös opinnäytetyöohjaajallemme. Yhteistyö päiväkodin kanssa sujui ongelmitta ja molemmat osapuolet joustivat tarpeen tullen esimerkiksi aikatauluihin liittyen.

Meidän opinnäytetyöntekijöiden välinen yhteistyö oli mielestämme sujuvaa. Haasteellisinta oli aikataulujen yhteensovittaminen erityisesti harjoittelujakson aikana. Tarvittaessa työtehtäviä jaettiin, jotta projekti saatiin etenemään aikataulun mukaisesti. Suurin osa työstä tehtiin kuitenkin yhdessä. Interventioissa vastuu lasten ohjauksesta jakautui tasan. Ohjaus yhdessä sujui luonnollisesti, emmekä etukäteen yleensä päättäneet sitä, kuka ohjaa minkä tilanteen. Ainoastaan joissain tilanteissa mietimme etukäteen tehtävänjakoa, esimerkiksi satujen lukemisessa.

5.3 Tavoitteiden täytyminen

Projektin kuvaus- ja tavoitteet-osuudessa (luku 3) käsitelimme projektin tavoitteita kolmesta eri näkökulmasta. Näitä olivat tulostavoitteet, toiminnalliset tavoitteet sekä oppimistavoitteet omasta, organisaation sekä asiakkaan näkökulmasta. Omalla näkökulmalla viittaamme meidän opinnäytetyöntekijöiden tavoitteisiin, organisaatiolla tarkoitamme päiväkotia ja asiakkaalla lasta. Seuraavissa kappaleissa arvioimme lyhyesti näiden tavoitteiden toteutumista.

Opinnäytetyöntekijöinä meillä oli toiminnallisena tavoitteena omaksua oman kehittymisen arviointi sekä kehittää organisointitaitojamme. Projektin etenemisen myötä olemme jatkuvasti reflektoineet omaa toimintaamme ja yhteistyötämme. Projektin suunnittelu ja toteutus ovat antaneet meille arvokasta kokemusta projektityöskentelystä ja projektipäällikköinä toimimisesta. Oppimistavoitteenamme oli kehittää ryhmän ohjaustaitoja sekä omaa ammatillista osaamistamme. Viikoittaisten interventioiden ansiosta olemme mielestämme kehittyneet lapsiryhmän ohjauksessa ja toiminnan suunnittelussa. Suunnittelun vaatima etukäteistyö ja teoriatietoon perehtyminen yhdistettynä ohjauskokemuksen lisääntymiseen on lisännyt myös ammatillista osaamistamme varhaiskasvatuksessa. Kokonaisuudessaan olemme tyytyväisiä tavoitteiden toteutumiseen omalla kohdallamme.

Organisaation tulostavoitteena oli tunneportfolion toteutusmalli päiväkodille. Projektin päätteeksi kokosimme yhteenvedon interventioista (LIITE 7), jonka annoimme päiväkodille. Pitkäkestoisen projektin myötä projektityöskentely on tullut tutuksi myös päiväkodille, ja uskomme toiminnallisen tavoitteen projektimuotoisen toteutusmallin luomisesta toteutuneen. Oppimistavoitteeksi organisaatiolle olimme asettaneet uusien ideoiden tarjoamisen tunnekasvatuksen toteuttamiseen. Esimerkiksi Konkkaronkka-peli ja tunnekukka olivat päiväkodille uusia lähestymistapoja tunnekasvatukseen.

Asiakkaiden eli lasten tulostavoitteeksi olimme asettaneet tunneportfolion, joka toteutui suunnitellusti jokaisen lapsen kohdalla. Toiminnallisena tavoitteena sekä oppimistavoitteena oli interventioiden avulla tukea lasten tunnetaitoja sekä sosiaalisia taitoja. Yhdessä tekeminen ja osallistuminen interventioihin tukivat lasten sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta. Interventioiden painopiste oli kuitenkin suunnitellusti tunteisiin tutustumisessa ja tunnetaidoissa. Monet käsitellyistä tunteista vaikuttivat olevan lapsille tuttuja ja havaintojemme pohjalta meille jäi tunne, että pystyimme interventioiden avulla tukemaan tunteen tunnistamista, ilmaisua tai käsittelyä. Jotkut tunteista, esimerkiksi kateus, olivat lapsille selvästi haastavampia, ja näiden tunteiden käsittelyyn olisi tarvittu enemmän aikaa.

Taulukko 3. Projektin tavoitteiden toteutuminen

	ASIAKAS (Lapsi)	ORGANISAATIO (Päiväkoti)	SA-ITSE
TULOSTAVOITE	Portfolioiden koostaminen → toteutui	Päiväkodille koottu yhteenveto interventioista → toteutusmalli toteutui	Valmis opinnäyte-työ
TOIMINNALLINEN TAVOITE	Tunneinterventioiden avulla tuettiin lasten tunnetaitoja ja -tietoutta	Projektiin osallistuminen → Projektimuotoinen toimintamalli	Oman toiminnan arviointi kehittynyt reflektion avulla. Projektin myötä projektityöskentelyn vaiheet selkiytyneet ja organisointitaidot kehittyneet.

OPPIMISTAVOITE	Osallistuminen interventioihin → tunteita vahvistaminen	Uusia ideoita tuntekasvatukseen → toteutui. Esimerkiksi Konkkaronkka-peli oli uusi päiväkodille.	Interventioiden suunnittelu ja toteutus antanut lisäkemusta ryhmänohjauksesta. Näiden lisäksi keskustelut työparin ja ohjaajan kanssa edistäneet ammatillista kehitystä.
----------------	---	--	--

6 POHDINTA

Kokonaisuudessaan olemme tyytyväisiä projektin toteutumiseen. Suunnittelulle sekä aiheen työstämiselle ja rajaamiselle varattiin tarpeeksi aikaa. Olimme hyvissä ajoin yhteydessä päiväkotiin ja näin myös päiväkodin työntekijöillä oli mahdollisuus vaikuttaa projektin suunnitteluun. Yhteistyömme kaikkien projektin osapuolten välillä sujui ongelmitta. Toteutimme interventiot aikataulun mukaisesti ja koimme, että saavutimme asetetut tavoitteet ja lapset paitsi oppivat myös nauttivat interventioista.

Tarkastellessamme projektia ja interventioita teorian pohjalta voimme todeta, että teoria tuki interventioissa tekemiämme havaintoja. Teorian ja oman pohdinnan perusteella ajattelimme etukäteen joidenkin tunteiden olevan lapsille haastavampia kuin toisten. Odotimme ilon olevan lapsille melko helppo ja tuttu tunne, kun taas kateuden ja surun ajattelimme olevan vieraampia. Nämä tunteet osoittautuivat myös käytännössä lapsille haastaviksi. Pelkoa käsitellessämme Kirmasen (2000) luokittelemat pelon aiheet näyttivät pätevän myös projektiin osallistuneiden lasten parissa. Yksilölliset erot siinä, kenellä lapsista oli kokemusta eri tunteista tai keiden kanssa kyseisistä tunteista oli puhuttu jo aikaisemmin esimerkiksi kotona, nousivat esiin interventioissa. Erityisen hyvin tämä näkyi mielestämme surun tunteen kohdalla.

Ojanen ym. (2010, 166-167) toteavat lasten persoonallisuuden piirteiden alkavan erottua entistä paremmin juuri viidenvuoden iässä, mikä mielestämme näkyi myös projektiin osallistuneissa lapsissa. Esimerkiksi jotkut lapsista osallistuivat alusta alkaen toimintaan innokkaasti ja lähtivät rohkeasti mukaan keskusteluun, kun taas osa keskittyi enemmän kuuntelemiseen. Päiväkodin tunnekasvatusta käsitelleessä osiossa esille tulleet asiat tulivat usein esille myös työelämäohjaajamme kanssa käydyissä keskusteluissa. Pohdimme esimerkiksi lasten yksilöllistä huomioimista ja tunteiden sanoittamisen tärkeyttä lapsille. Olimme samaa mieltä Nummenmaan (2010, 174) kanssa siitä, kuinka viisivuotias vaikuttaa jo monin tavoin isoilta, mutta tarvitsee kuitenkin aikuisen apua ja ohjausta tunteidensa käsittelyyn ja ilmaisemiseen.

Jatkoehdotuksena projektille voisi olla projektin toteuttaminen uudelleen toiselle, samanikäiselle lapsiryhmälle. Tällöin lasten tunnetaidoista tehtyjä havaintoja ja eri tunteiden haasteellisuutta lapsille voisi vertailla. Olisivatko esimerkiksi suru ja kauteus haasteellisia myös muille viisivuotiaille? Olisi myös mielenkiintoista tietää, osaisivatko tähän projektiin osallistuneet lapset tuoda esille projektissa käsiteltyjä näkökulmia tunteista, mikäli he osallistuisivat vastaavanlaiseen projektiin uudelleen. Myös projektin myötä luomamme interventiopaketin toimivuutta voisi tutkia muilla lapsiryhmillä. Toimivatko samat leikit ja pelit - esimerkiksi hyväksi kokemamme Konkkaronkka-lautapeli - hyvin myös muissa ryhmissä. Mielenkiintoista olisi myös toteuttaa projekti esimerkiksi neljävuotiaiden lasten kanssa tai maahanmuuttajalasten parissa. Tämä antaisi myös mahdollisuuden interventioiden sisällön kehittämiseen.

Pohtiessamme asioita, jotka tekisimme toisin, esille nousi interventioiden sisällön monipuolistaminen. Interventioiden tunne-teemat päätimme ennen projektin aloitusta, mutta tarkemman toimintasuunnitelman eri kerroille teimme aina edeltävällä viikolla. Jälkikäteen mietittynä uskomme, että kaikkien interventioiden sisällön suunnittelu jo ennen projektin aloitusta olisi monipuolistanut interventioiden sisältöä. Näin meillä olisi ollut enemmän aikaa ja resursseja toteuttaa esimerkiksi työelämäohjaajamme ehdottama nukketheateri. Myös projektin kokonaisuuden hahmottaminen olisi ollut helpompaa paremmalla etukäteissuunnittelulla, eikä samoja keinoja, esimerkiksi Konkkaronkka-peliä, olisi tullut käytettyä niin moneen kertaan.

Tarkastellessamme projektia ja kehittymistämme sosionomin kompetenssien valossa koemme kehittyneemme osaamisen eri osa-alueilla. Yhteiskunnallinen analyysitaito oli tarpeen jo opinnäytetyön aihetta valittaessa. Havaintojemme mukaan tunteet ja tunteiden käsittelyn taidot olivat ajankohtaisia, ja näin koettiin myös Tervanpolttajan päiväkodissa. Näin ollen koemme opinnäytetyömme kehittäneen myös yhteisöllistä osaamistamme sekä yhteiskunnallista vaikuttamista. Tutkimuslupia hakiessa sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen oli tärkeää käytännön kannalta, kun jouduimme selvittämään, mistä lupa projektillämme haetaan. Eettinen osaaminen näkyi lapsilähtöisyydessä ja lasten yksilöllisessä huomioidussa interventioiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Koko projektin ajan refleктоimme omaa toimintaamme myös eettisestä näkökulmasta. Projektin taustalla vaikuttivat

alusta loppuun asti sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2011, 18-19.)

Asiakastyön osaaminen on tullut esille yhteistyötaitoina projektiin osallistuvien tahojen kanssa ja lasten kehitystason huomioon ottamisessa. Esimerkiksi interventioiden sisältöä suunniteltaessa lasten kehitystaso oli suuri vaikuttava tekijä. Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen näkyi projektin kokonaisuuden hallinnassa. Oman toiminnan reflektointi kuului projektin jokaiseen vaiheeseen. Parityöskentelyn myötä myös vertaisarviointi ja työparilta saatu palaute auttoivat oman toiminnan ja ohjauksen kehittämisessä ja toisaalta opetti myös antamaan rakentavaa palautetta toiselle. Yhdessä työskennellessä toinen toi usein esille näkökulmia, joita ei itse ollut huomannut ajatella. Olemme saaneet arvokasta kokemusta projektityöskentelystä ja projektipäällikköinä toimimisesta. (Mäkinen ym. 2011.)

LÄHTEET

- Aikio, A. 2008. Tarinat identiteetin luojana. Teoksessa P. Venäläinen (toim.) Kulttuuriperintö ja oppiminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 139-143.
- Dunderfelt, T. 2010. Ilon psykologia. PS-kustannus. WS Bookwell Oy.
- Elstad, G. 2002. Tunne itsesi – tunnista tunteesi. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere:Vastapaino, 149-165.
- Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. PS-kustannus. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Isokorpi, T. 2006. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. PS-kustannus. Jyväskylä: WS-Bookwell Oy.
- Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Pilot-kustannus Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Tunne itsesi, suomalainen. WSOY.
- Kinanen, M. 2009. Surusäkki. Vertaisryhmätyöskentelyä lasten sururyhmille. Poikien ja tyttöjen keskus. Helsinki: LK-kirjat.
- Kinnunen, S. 2003. Anna mun olla lapsi. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kirmanen, T. 2000. Lapsi ja pelko. Sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-781-837-8/urn_isbn_951-781-837-8.pdf. Luettu 25.4.2014
- Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. PS-kustannus. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Laakso, M-L. 2011. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi: itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Niilo Mäki-Instituutti, 60-79.
- Lahikainen, R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY.
- Löow, M. 2002. Onnistunut projekti. Projektijohtamisen ja -suunnittelun käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.
- Malinen, B. 2012. Mustasukkaisuus. Repivä ja rakentava tunne. Helsinki: Kirjapaja.

- Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2014. Vanhempain netti: 4-5 vuotias. www-dokumentti, saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/4_5-vuotias/. Luettu 3.6.2014.
- Murphy, A. P. 2010. Lasten leikkiä. Kuinka kasvatat fiksuja, terveitä ja huomaavaisia lapsia syntymästä 12-vuotiaaksi. Schildts Kustannus Oy, Helsinki.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosio-nomi. Helsinki: WSOYpro.
- Määttä, K. 2006. Tunteiden rakkaus ja rikkaus. Avaimia tunteiden hallintaan. Hel-sinki: Oy Finn Lectura AB.
- Niemi, P. 2014. Terapeutin luento: Seminaari mielesi terveydeksi. 14.3.2014. Kok-kolan kaupungin talo, Kokkola-sali.
- Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nummenmaa, A. R. & Alasuutari, M. 2008. Metaforat lapsuuden kulttuuristen mer-kitysten kantajina. Teoksessa R. Lahikainen, R-L. Punamäki & T. Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana, Helsinki: WSOY, 19-34.
- Nurmi, P. 2013. Lapsen ja nuoren viha. PS-kustannus.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY: 1-3.painos 2008.
- Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2010. Lapsen aika. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Peltonen, A. 2004. Apua ajoissa. Tunnista lapsen hätä. Kirjapaja: Helsinki.
- Puolimatka, T. 2011. Kasvatus, arvot ja tunteet. Suunta-kirjat. Helsinki.
- Reeve, J. 2009. Understanding motivation and emotion. Fifth Edition.
- Stakes, 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. www-dokumentti, saata-vissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>. Luettu 3.6.2014.
- Vienola, V. 2010. Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja, Varhaiskasvatuksen käsikirja, 162-178.

Satu-Lotta Perttula & Tytti Tervalta

TUNNEPROJEKTI

Tunneprojekti Tervanpolttajan päiväkodin viiskareille

Opinnäytetyön projektisuunnitelma

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Syyskuu 2013

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 PROJEKTIN KUVAUS JA TAVOITTEET	4
2.1 Tarkoitus ja tavoitteet	4
2.2 Tulosten määrittely ja laatu	5
2.3 Projektiamme määrittävät lait, standardit ja sopimukset	6
3 TIETOPERUSTA	7
3.1 Tunteet	7
3.2 Tunneäly	7
3.3 Tunteiden säätely	8
3.4 Tunnekasvatus	8
3.5 Tunnetaidot	8
3.6 Varhaiskasvatus	9
4 PROJEKTIORGANISAATIO	10
4.1 Projektin yhteistyötahot ja ohjausryhmä	10
4.2 Projektiryhmä ja projektipäällikkö	10
4.3 Tukihenkilöt: asiantuntijat ja yhteyshenkilöt	10
5 TOTEUTUSSUUNNITELMA	11
5.1 Tehtäväluettelo, aikataulu, välitulokset	11
5.2 Tehtävien työvaiheet ja – muodot	12
5.3 Resurssien hankinta ja käytösopimukset	12
5.4 Tuotantosuunnitelma ja tuotteen markkinointi	13
5.5 Projektin potentiaaliset ongelmat ja riskit	13
6 PROJEKTIBUDJETTI	14
7 OHJAUSSUUNNITELMA	15
7.1 Ohjausryhmän ja projektiryhmän kokoukset	15
7.2 Projektin tiedottaminen, raportointi ja dokumentointi	15
7.3 Projektin laadunvarmistus	15
LÄHTEET	16

1 JOHDANTO

Tunteet ovat osa jokapäiväistä elämäämme. Jokaisessa ihmisessä on syntymästä alkaen sisäänrakennettuina kaikki inhimilliset tunteet. Omaa käytöstään ymmärtää paremmin, kun tunnistaa omat tunteensa ja kyky säädellä omia tunteitaan kertoo tunnetaidoista. Hyvät tunnetaidot vähentävät ihmisen sisäisiä ristiriitoja ja edistävät näin yksilön hyvinvointia. Tunteiden hallinnan merkitys on suuri myös sosiaalisten suhteiden onnistumiselle. Empatiakyky eli taito ymmärtää ja myötäillä toisen ihmisen kokemuksia ja tunteita vahvistuu tunnetaitojen kehityksen myötä. Tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöt voivat lapsilla johtaa oppimisvaikeuksiin ja hallitsemattomat tunnereaktiot voivat johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen ja vaikeuksiin sosiaalisissa suhteissa. (Kalliomäki 2010, 3.)

Toteutamme opinnäytetyömme projektimuotoisena Kokkolan Tervanpolttajan päiväkotiin 5-vuotiaille. Projektin ideana on käsitellä tunteita ja tukea lasten tunnetaitoja sekä toteuttaa interventioiden pohjalta jokaiselle lapselle oma tunneportfolio. Interventiot on tarkoitus toteuttaa syyslukukauden 2013 aikana. Aihe valikoitui ajankohtaisuuden sekä omien mielenkiinnon kohteidemme perusteella. Myös Tervanpolttajan päiväkodissa projektimme koettiin tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Mielestämme lasten tunnetaitoihin olisi tärkeää kiinnittää enemmän huomiota, sillä televisio ja tietokonepelit vievät usein suuren osan lasten vapaa-ajasta. Näin ollen sosiaalinen kanssakäyminen ja tunnetaitojen harjoittelu jää vähemmälle ja pelit ja televisio-ohjelmat saattavat myös herättää tunteita, joita lapsen on vaikea käsitellä. Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2010, 14) eettisen orientaation kuvauksessa todetaan, että myös pelot, ahdistus ja syyllisyys kuuluvat lapsen elämään ja kasvattajan tulee tukea lasta näiden tunteiden tunnistamisessa ja käsittelyssä.

2 PROJEKTIN KUVAUS JA TAVOITTEET

2.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Haemme varhaiskasvatuskelpoisuutta, minkä vuoksi teemme opinnäytetyömme projektimuotoisena. Toiminnallisen osuuden toteutamme interventioina, joissa käsittelemme tunteita liikunnan, taiteen, musiikin ja leikin keinoin. Tavoitteenamme on lisätä lasten tunnetietoutta sekä tukea päiväkodin tunnekasvatusta varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Toivomme, että projektimme myötä päiväkodin työntekijät saavat uusia ideoita ja keinoja lasten tunnekasvatuksen toteuttamiseen ja ideamme jäisivät elämään päiväkodin arkeen projektimme jälkeenkin.

Järjestämme projektin aikana projektiin osallistuville 5-vuotiaille kymmenen interventio kertaa. Yhden intervention kesto on noin 30–45 minuuttia. Projektiin osallistuvat kymmenen lasta valitaan yhdessä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa. Projektin alussa osallistumme myös Tervanpolttajan päiväkodin järjestämään viisivuotiaiden ryhmän vanhempainiltaan 17.9.2013, jossa esittelemme itsemme ja kerromme tulevasta projektista.

Tavoitteet on taulukoitu tulos-, prosessi- ja oppimistavoitteiksi, ja tarkastelun kohteina ovat asiakas, organisaatio ja opiskelija. Tässä yhteydessä asiakkaalla tarkoitetaan lapsia, organisaatiolla Tervanpolttajan päiväkotia sekä opiskelijalla meitä kahta sosionomiopiskelijaa.

Taulukko 1. Projektin tavoitteet

	ASIAKAS	ORGANISAATIO	SA-ITSE
TULOSTAVOITE	Tunneportfolio	Tunneportfolion toteutusmalli	Opinnäytetyö
TOIMINNALLINEN TAVOITE	Sosiaalisten taitojen ja tunneilmaisun kehittämisen.	Projektimuotoisen toimintamallin luominen	Oman kehittymisen arviointi, organisointi taidot, projektityöskentelyn omaksuminen
OPPIMISTAVOITE	Tunnetietouden lisääminen, tunnetaitojen vahvistaminen	Uusia ideoita tunnekasvatuksen toteuttamiseksi	Ryhmän ohjaus, ammatillinen kehittyminen

2.2 Tulosten määrittely ja laatu

Varmistaaksemme projektimme laadukkuuden keräämme palautetta interventioista koko projektin ajan. Palautteen antajina toimivat päiväkodin työntekijät sekä ohjaamamme lapset. Palautetta kerätään sekä suullisesti että kirjallisesti. Lisäksi teemme itse- ja vertaisarviointeja. Opinnäytetyömme laadun varmistamiseksi teemme jatkuvasti yhteistyötä työelämäohjaajamme Satu Helenin sekä työn ohjaajamme Eila Passojan kanssa.

Interventioiden aikana havainnoimme yhdessä henkilökunnan kanssa lapsia ja heidän käyttäytymistään. Projektin edetessä havainnoimalla voidaan myös tehdä päätelmiä lasten tunnetaitojen mahdollisesta kehityksestä. Näin voimme arvioida projektin vaikuttavuutta ja tavoitteiden toteutumista.

2.3 Projektiamme määrittävät lait, standardit ja sopimukset

Laki lasten päivähoidosta (19.1.1973/36) ja asetus lasten päivähoidosta (16.3.1973/239) määrittävät yleisesti lasten päivähoidon järjestämistä. Näiden lisäksi päivähoitotoiminnan sisältöä ohjaavat valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka pohjalta Kokkolan kaupunki on laatinut oman varhaiskasvatussuunnitelmansa. Näiden lisäksi meidän tulee projektissamme huomioida myös Tervanpolttajan päiväkodin oma, edellä mainittujen suunnitelmien pohjalta laadittu varhaiskasvatussuunnitelma. Tervanpolttajan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa eettisen orientaation kohdalla tuodaan esiin vuorovaikutustaitojen tukeminen, johon kuuluu mm. tunteiden tunnistaminen, jossa lapsen tulee saada tukea ja apua aikuisilta. Tämä on yksi projektimme lähtökohdista. Olemme myös solmineet Tervanpolttajan päiväkodin kanssa yhteistyösopimuksen, jonka ehtoja noudattamme koko projektimme ajan. Meitä sitoo myös sosiaalialan ammattilaisia koskeva vaitiolovelvollisuus.

Edellä mainittujen lisäksi projektimme toteutusta ohjaavat myös lastensuojelulaki (13.4.2007/417), asetus ammattikorkeakouluopinnoista (3.3.1995/256), sosiaalihuoltolaki (17.9.1982/710), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/811) sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus.

3 TIETOPERUSTA

3.1 Tunteet

Tunteilla tarkoitetaan usein monenlaisia mielenliikkeitä ja niihin liittyviä ajatuksia, psykologisia ja biologisia tiloja sekä ylykkeitä toimintaan. Tunteet rikastuttavat elämäämme ja auttavat meitä huomaamaan hyvinvointiamme uhkaavat tekijät sekä laittamaan asiat hyvinvoinnin kannalta katsottuna tärkeysjärjestykseen. Kaikille olemassa oleville tunteille ei löydy nimitystä, sillä niiden kirjo on valtavan laaja. Monille tuttuja tunteita ovat esimerkiksi ilon, surun, pelon, nautinnon, rakkauden, häpeän, inhon ja hämmästyksen tunteet. (Goleman 2000, 341-342; Kokkonen 2010, 11.)

3.2 Tunneäly

Pulkkisen (2002, 83) mukaan tunneälykkyys jaetaan viiteen osa-alueeseen. Näistä ensimmäinen on tieto omista tunteista, mikä on tunneälykkyuden keskeinen taito. Ilman kykyä tarkkailla ja tunnistaa omat tunteensa ihminen on niiden vietävänä. Varmuus omista tunteista auttaa myös elämänhallinnassa. Toinen osa-alue on tunteiden hallinta, millä tarkoitetaan tunteiden käsittelyä tietoisuudelle sopiviksi. Ihmiset, joilla on vahva tunteiden hallinta selviävät paremmin vaikeuksista. Kolmas tunneälykkyuden osa-alue on itsensä motivoiminen. Tällä tarkoitetaan tunteiden ohjaamista niin, että ne edistävät tavoitteiden saavuttamista. Tähän kuuluu myös kyky viivästyttää tyydytyksen saamista ja tukahduttaa impulsiivisuutta. Seuraava osa-alue on toisten ihmisten tunteiden tunnistaminen eli empatia, joka kuuluu ihmisen perustaitoihin. Empaattinen ihminen on herkkä havaitsemaan toisten tunnetiloja ja tarpeita. Viimeinen eli viides osa-alue on ihmissuhteiden hallinta, mikä tarkoittaa pitkälti kykyä hallita toisten tunteita.

3.3 Tunteiden säätely

Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan kykyä vaikuttaa tunteisiimme ja niiden kestoon ja voimakkuuteen. Ihminen pyrkii joko tietoisesti tai tiedostamattaan saavuttamaan tunteiden tasapainotilan. Sen avulla voimme lievittää liiallisen voimakkuutensa taakia kuormittaviksi kokemiamme tunteita, eli tarvittaessa hillitä tunteitamme. Tunteiden säätelyllä voimme myös voimistaa hyödyllisiksi kokemiamme tunteita. Se auttaa säätelemään myös käyttäytymistämme. Ero tunteiden säätelyn ja tunteiden hallinnan välillä on se, että tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen hillitsemisen lisäksi tunteiden säätelyyn kuuluu hyödyllisten tunteiden tuottaminen ja voimistaminen sekä mahdollisuus avoimen ja joustavan tunne-elämän luomiseen. (Kokkonen 2010, 19-23.)

3.4 Tunnekasvatus

Kasvatuksella on suuri merkitys tunteiden tiedostamisessa ja niiden ilmaisussa. Kehittyäkseen lapsen tunne-elämä vaatii pysyvän suhteen välittävään aikuiseen, sillä lapsi kokee tunteiden ilmaisun merkitykselliseksi vain, jos aikuisella on aikaa ja halua kohdata lapsen tunteet. Jotta lapsi tulee tietoiseksi tunteistaan ja tunteet pääsevät syventymään ja kehittymään, tulee kasvattajan vastata lapsen tunneilmaisuihin. Tunnekasvatuksen tavoitteet painottuvat lapsen kehitysvaiheen mukaan. Sen avulla lapsi oppii tunnistamaan, nimeämään ja ilmaisemaan sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita ja tulkitsemaan tunteita ja niiden merkityksiä. (Puolimatka 2010, 67–68.)

3.5 Tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä tunnistaa tunteita itsessä ja muissa, nimetä tunteita, ymmärtää mistä ne johtuvat ja vaikuttaa tunneikäyttäytymiseen eli tunteiden ilmenemiseen. Lapsi, jolla on hyvät tunnetaidot osaa leikkiä kaverin kanssa ja kykenee tarvittaessa hallitsemaan mielihalujaan. Tunnetaitoihin kuuluu myös aggressioiden ja ongelmien käsittelykyky sekä turhaumien sieto. Erilaisten ihmisten

suvaitseminen ja kyky aitoon kohtaamiseen ovat myös tunnetaitoja. (Jalovaara 2005, 96.)

3.6 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan kokonaisuutta, missä lapsen hoito, kasvatus ja opetus yhdistyvät. Pienen lapsen varhaiskasvatuksessa hoidon merkitys korostuu, kun taas lapsen kasvaessa oppiminen ja kasvatusnäkökulma nousevat enemmän esille. Suuri merkitys kasvun kannalta on ympäristöllä ja erityisesti tunneilmapiirillä ja sosiaalisilla suhteilla. Lapselle on luontaista tutkia ympäristöään, kokeilla ja etsiä tietoa. Nämä luovat perustan oppimiskokemuksille. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea vanhempien kasvatustyötä kasvatuskumppanuuden avulla. Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön välistä yhteistyötä, jossa tärkeää on molemminpuolinen luottamus ja kunnioitus. (Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma 2010, 5, 9.)

4 PROJEKTIORGANISAATIO

4.1 Projektin yhteistyötahot ja ohjausryhmä

Projektimme yhteistyötahoja ovat Kokkolan kaupunki sekä Tervanpolttajan päivä-koti.

4.2 Projektiryhmä ja projektipäällikkö

Projektipäällikköinä toimivat sosionomiopiskelijat Tytti Tervala ja Satu-Lotta Perttu-la. Projektin työryhmään kuuluvat lisäksi työelämäohjaaja, lastentarhanopettaja Satu Helen sekä koulun puolelta opinnäytetyön ohjaaja Eila Passoja.

4.3 Tukihenkilöt: asiantuntijat ja yhteyshenkilöt

Tunneinterventioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa saamme apua ja tukea omalta opinnäytetyön ohjaajaltamme ja työelämäohjaajaltamme.

5 TOTEUTUSSUUNNITELMA

5.1 Tehtäväluettelo, aikataulu, välitulokset

Otimme ensi kerran yhteyttä Tervanpolttajan päiväkotiin sähköpostitse loppuvuodesta 2012. Kävimme keskustelemassa alustavasta suunnitelmastamme ensi kerran 16.1.2013 ja solmimme suullisen sopimuksen yhteistyöstä. Kävimme Tervanpolttajassa uudelleen 11.4.2013, jolloin tapasimme työelämäohjaajamme Satu Helenin. Projektisuunnitelman kirjoittaminen ja palautus tapahtuu toukokuun 2013 aikana.

Taulukko 2: Aikataulu

AIKA	TEHTÄVÄT
lokakuu 2012	idea projektista herää
28.11.2012	aihepiiriseminaari
16.1.2013	tapaaminen Marianne Haasalan kanssa, projektin esittely ja ideointi, suullinen sopimus yhteistyöstä
11.4.2013	tapaaminen Satu Helenin kanssa, projektin ideointia
toukokuu 2013	projektisuunnitelman työstäminen
27.5.2013	opinnäytetyösopimuksen allekirjoittaminen
29.5.2013	opinnäytetyö seminaari
kesä-elokuu 2013	kirjallisuuteen tutustuminen
syys-lokakuu 2013	Projektisuunnitelman hyväksyttäminen, tutkimuslupien haku
syys-joulukuu 2013	vanhempainiltaan osallistuminen, interventoiden toteutus, tuokioista raportointi jokaisen intervention jälkeen

tammi-toukokuu 2014	Opinnäytetyön kirjoittaminen ja vii-meistely
syksy 2014	Opinnäytetyön tarkastus ja hyväksyt-täväksi jättäminen
marraskuu 2014	Opinnäytetyön seminaariesitys
marraskuu 2014	Kypsyyskoe

5.2 Tehtävien työvaiheet ja – muodot

Interventioissa käsittelemme tunteita leikin, liikunnan, taiteen, sadun ja musiikin keinoin. Jokaisella kerralla keskitymme yhteen tai kahteen tunteeseen ja pohdimme esimerkiksi milloin ja miten tunne ilmenee ja miten sitä voi ilmaista. Aiheina meillä ovat esimerkiksi ilo, suru, viha, rakkaus ja pelko. Interventioiden sisällöt suunnittelemme etukäteen.

Jokaisen lapsen tunneportfolioon teemme ja keräämme materiaalia interventiois-sa. Lisäksi päiväkodin henkilökunta voi liittää portfolioon materiaalia antamiemme ohjeiden mukaisesti, esimerkiksi lasten haastattelut. Myös valokuvat ovat tärkeäs-sä osassa portfolion kokoamisessa. Luvat valokuvaamiselle haetaan ennen inter-ventioiden alkamista lasten vanhemmilta. Portfoliot on tarkoitettu lapsille ja heidän perheilleen muistoksi projektista eikä niitä esitellä julkisesti.

5.3 Resurssien hankinta ja käyttösopimukset

Projektissamme tarvitsemamme kirjallisuuden hankimme kirjastosta lainaamalla. Tapaamisista ohjausryhmämme ja projektiryhmämme kanssa sovimme sähköpos-tin ja puhelimen välityksellä. Tilat interventioiden toteutukseen sekä tarvittavat ma-teriaalit esimerkiksi askarteluun saamme Tervanpolttajan päiväkodista. Projektin meille aiheuttamat matka- ja puhelinkustannukset maksamme itse. Portfoliokansiot askarrellaan itse lasten kanssa päiväkodin materiaaleista.

5.4 Tuotantosuunnitelma ja tuotteen markkinointi

Tiedotamme tulevasta projektistamme lasten vanhemmille päiväkodin järjestämässä vanhempainillassa 17.9.2013. Tarkoituksenamme on esitellä itsemme ja kertoa opinnäytetyöprojektistamme sekä vastata mahdollisiin kysymyksiin. Samalla jaamme myös kyselylomakkeet valokuvaus- ja videointilupiin liittyen. Tarvittaessa informoimme lasten vanhempia projektin etenemisestä päiväkodin ilmoitustaulun ja/tai kotiin jaettavien kirjeiden avulla.

5.5 Projektin potentiaaliset ongelmat ja riskit

Taulukko 3: Projektin potentiaaliset ongelmat ja riskit

ONGELMA	RATKAISU
Ohjaajan/ohjaajien sairastuminen	Intervention siirtäminen toiseen ajankohtaan
Työelämäohjaajan sairastuminen	Intervention siirtäminen tai päiväkodin toisen työntekijän mukana olo interventiossa
Projektiin osallistuvista lapsista kaikki eivät ole paikalla	Mikäli yli puolet ryhmästä puuttuu, interventio siirretään toiseen ajankohtaan. Muussa tapauksessa interventio pidetään normaalisti. Mikäli interventiokerralla toteutetaan esimerkiksi askarteluja, ohjeistamme päiväkotihenkilöstön mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan askartelun poissaolleiden lasten kanssa muuna ajankohtana.
Aikataulussa pysyminen	Vaatii motivaatiota ja sitoutumista kaikilta projektissa mukana olevilta
Opinnäytetyön tekijöiden jaksaminen	Huolellinen suunnittelu ja realistinen aikataulu. Toimiva yhteistyö ja hyvä yhteishenki.

6 PROJEKTIBUDJETTI

Taulukko 4: Kustannusarvio

MENOT	TULOT
Valokuvien teettäminen portfolioihin 10e	Materiaalit interventioihin ja portfoliokansioihin Tervanpolttajan päiväkodilta
	Tilat interventioiden toteutukseen Tervanpolttajan päiväkodilta
Oma aika 4100e/henkilö = 8200e	

7 OHJAUSSUUNNITELMA

7.1 Ohjausryhmän ja projektiryhmän kokoukset

Pidämme ohjauspalavereita työelämä ohjaajamme kanssa useamman kerran ennen interventioiden toteutusta sekä myös projektin aikana palautteen saamiseksi. Pidämme ohjauspalavereita myös ohjaavan opettajamme kanssa.

7.2 Projektin tiedottaminen, raportointi ja dokumentointi

Työelämänohjaajallemme sekä opettajalle tiedotamme projektimme vaiheista säännöllisin väliajoin puhelimitse, sähköpostitse sekä tapaamisten muodossa. Projektipäällikköinä pidämme myös projektipäiväkirjaa. Projektin aikana kootut tunneportfoliot ovat osa projektin dokumentointia.

7.3 Projektin laadunvarmistus

Projektimme pohjautuu laadukkaisiin ja luotettaviin lähteisiin sekä ymmärrykseen lapsen kasvusta ja kehityksestä. Toteutamme interventiot lapsilähtöisesti Tervanpoltajan varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Huolellinen suunnittelu ja aikataulussa pysyminen antavat hyvän pohjan projektillemme. Huomioimme projektia ohjaavan lainsäädännön, standardit ja sopimukset. Lisäksi jatkuva arviointi ja toiminnan reflektointi edistävät laadukasta varhaiskasvatustyötä.

LÄHTEET

Goleman, D. 2000. Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva. Keuruu: Otava.

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Pilot-kustannus.

Kalliomäki, A. 2010. Löytöretki tunteisiin. Tunnekasvatuksen opas alakoululaisen vanhemmalle. Www-dokumentti: <http://koulut.ylojarvi.fi/vahanta/loytoretki-tunteisiin>. Luettu 15.5.2013.

Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma, 2010. Www-dokumentti. Saatavissa: https://www.kokkola.fi/perusturva/paivahoito/fi_FI/paivahoito/files/83548458459416129/default/kokkola_vasu_2010.pdf. Luettu 16.9.2013.

Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. Juva: PS-kustannus.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Puolimatka, T. 2010. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Hämeenlinna: SUUNTA kirjat.

KOKKOLAN KAUPUNKI

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Sivistyskeskus
Varhaiskasvatustoimen johtaja

1.10.2013

56 §

Asia Tutkimuslupa-anomus / Varhaiskasvatus

Hakijat Tytti Tervala ja Satu-Lotta Pertula anovat tutkimuslupaa tutkiakseen 5-vuotiaiden lasten tunnetaitoja sekä Tervanpoltajan päiväkodin tunnekasvatusta. Hakijat opiskelevat Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa.

Kaikki osapuolet sitoutuvat noudattamaan tietosuojalaista ja salassapidosta annettuja ohjeita ja määräyksiä siltä osin kuin niitä tähän tutkimukseen liittyy.

Tutkimukseen liittyvistä järjestelyistä sovitaan Tervanpoltajan päiväkodin kanssa.

Tutkielmasta toimitetaan maksuttomasti yksi kappale: e-mail: elina.myllyniemi(at)kokkola.fi.

Päätös Myönnetään tutkimusluvan Tytti Tervalalle ja Satu-Lotta Pertulalle anomuksen mukaisesti.

Päiväys ja
allekirjoitus

1.10.2013

Varhaiskasvatustoimen johtaja

LIITE Tutkimuslupa-anomus liitteineen

Jakelu Hakijat, Eeva Harju, Elina Myllyniemi

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
ML...LISTA ÖS IHBUI ENS YIKESHOSKOI A

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Organisaatio, jolle anomus esitetään Kokkolan kausi-ku
Terveystieteiden päivät

Vastuuhenkilö organisaatiossa Sari Helen

Tutkimusohjelman nimi YH. Terveys
Uuden Ison Tiedon

Osoite Puhokantie 21 07300 Kouvola Lohjanseutualue 47 07300
70100 070 3218198 (puhelin 044 073140) Kouvola

Puhelin

Sähköpostiosoite Sari Helen@kouvola.fi, sari.helen@puhokantie.fi

Tutkimuksen nimi Terveystieteiden 5-vuotiskokous

Tutkimuksen tarkoitus Terveystieteiden kokouksen ja
Terveystieteiden päivien kokouksen

Tutkimuksen kohderyhmä Kokkolan kausi-ku Terveystieteiden
päivien osiiden osiiden 2-vuotiskokous

Aineistoa keruun arvioitu ajankohda Syysk. 2013

Tutkimusmenetelmä Projektin

Tutkimuslupasuunnitelma hyväksytty 1 / 20

Tutkimuksen ohjaaja Elina Pääkkö

Lupa suytettiin

päivä 1 / 20

sitoukseen mukaisesti annosohjelmaan hylätty

Luvannäyttäjän allekirjoitus _____

LIITTEET Tutkimussuunnitelma
 Kyselyhaastattelun lomake
 Muut liitteet, mikä _____

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijat Tytti Tervala ja Satu-Lotta Perttula Centria Ammattikorkeakoulusta. Teemme projektipinnäytetyömme Tervanpolttajan päiväkotiin 5-vuotiaille lapsille. Projektimme ideana on tukea lasten tunnetaitojen kehitystä ja päiväkodin tunnekasvatusta. Tulemme syksyn 2013 aikana pitämään lapsille kymmenen tuokiota, joissa käsittelemme tunteita ja niiden ilmaisua leikin, liikunnan, musiikin, taiteen ja sadun keinoin. Projektin pohjalta toteutamme lasten kanssa myös tunneportfoliot, joihin kerätään materiaalia syksyn mittaan. Tunneportfolio jää projektin loppuksi lapsille kotiin vietäväksi.

Haluaisimme projektissamme ottaa valokuvia lapsista ja järjestämistämme leikki-tuokioista, joita voitaisiin hyödyntää portfolioissa. Tätä varten tarvitsisimme Teiltä luvan lapsenne valokuvaamiseen. Toivoisimme myös saavamme luvan videokuvaamiseen, jonka avulla voisimme paremmin arvioida ja kehittää omaa työskentelyämme. Portfolioiden lisäksi valokuvia sekä videokuvamateriaalia hyödynnettäisiin ainoastaan valmiin opinnäytetyön esittelyseminaarissa koulullamme.

Syysterveisin

Tytti ja Satu

Lapsen nimi _____

Lastani saa

valokuvata kyllä__ ei__

videokuvata kyllä__ ei__

Vanhemman allekirjoitus: _____

Nimi:

Pvm.

Lempinimi:

Ikä:

Mikä saa minut iloiseksi?

Hauskinta, mitä tiedän on

Minut tekee surulliseksi

Minua suututtaa, kun

Rakastan

Minua pelottaa

Jos haluan ilahduttaa äitiä/isää, niin

Olen hyvä

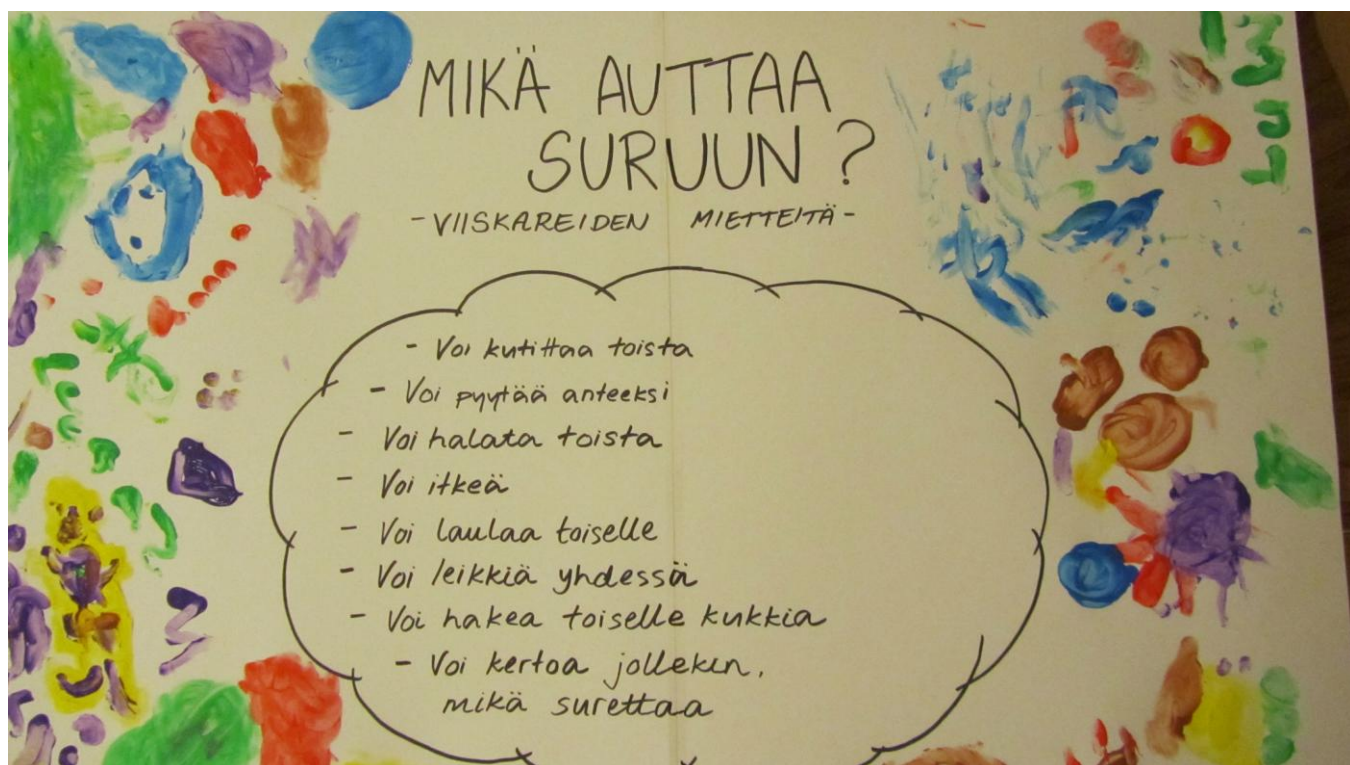
Tänään aion

Päiväkodissa kivointa on

Surutaulu

Yhteenveto haastattelun vastauksista

Mikä saa minut iloiseksi?

- kaverin kanssa leikkiminen
- lahjojen saaminen
- liukumäki
- kukat
- laulaminen
- kun pyytää anteeksi

Hauskinta, mitä tiedän on...

- olla kaverilla
- käydä Kärkkäisellä
- kaupassa lelujen kattelu
- yökyläily
- kun sisko kutittaa
- ajaa mönkijällä

Minut tekee surulliseksi, jos...

- joku kiusaa
- jos kaadun pyörällä
- töniminen
- lyöminen

Minua suututtaa, kun...

- pikkusisko kiusaa
- vetää hiuksista
- sisar pesee mun hammasharjalla sen hampaat
- ei saa ajaa mönkijällä

Rakastan...

- kavereita
- äitiä
- isää

Minua pelottaa...

- pimeä
- ei mikään

Jos haluan ilahduttaa äitiä/isää, niin...

- tyhjennän tiskikoneen
- halaan
- piirrän
- annan kukkia

Olen hyvä...

- lautapelissä
- haamupelissä
- leipomaan pullia
- jalkapallossa

Tänään aion

- mennä ulos leikkimään
- piirtää
- mennä kerhoon
- syödä jäätelöä
- pelata virtahepo-peliä

Päiväkodissa kivointa on...

- lautapelit
- ajaa eazyrollerilla
- lelupäivä
- leikkiä Satunurkissa

Tunneinterventiot

Interventio 1.

Aihe: Tutustuminen

Tavoite: Tutustua ryhmään ja toteuttaa portfoliokansio.

Suunnitelma:

- Kootaan lapset istumaan rinkiin. Esittelykierros.
- Ihmismuistipeli: Jokainen valitsee parin, ja arvausvuorossa oleva pari painaa mieleensä kuka on kenenkin pari. Arvaajat siirtyvät hetkeksi toiseen huoneeseen, jonka aikana muut vaihtavat pareja. Arvaajat kutsutaan takaisin ja heidän tehtävänsä on yhdistää alkuperäiset parit. Leikitään niin monta kertaa, että kaikki ovat saaneet toimia arvaajina. Myös ohjaajat voivat osallistua leikkiin.
- Leikin jälkeen siirrytään askartelemaan portfoliokansioita. Materiaalina toimii väriallinen kartonki, joka on taitettu kahtia kansioksi. Ohjeistuksena on maalata oma kuva ja/tai itselle mieluisia asioita, mikä on kivaa tai mistä tulee hyvä mieli. Toteutus tapahtuu sormivärein, mutta myös pensselin käyttö on mahdollista.

Interventio 2.

Aihe: Ilo

Tavoite: Tukea ilon tunteen tunnistamista ja ilmaisua, tuottaa iloa yhdessä tekemisen ja leikin kautta

Suunnitelma:

- Kootaan lapset rinkiin. Jokainen saa esitellä oman portfoliokansionsa ja kertoa lyhyesti mitä on maalannut. Keskustellaan siitä, mikä on lapsista mukavaa ja mikä saa heidät iloiseksi. Keskustelua siitä, mistä tietää, että joku muu tai itse on iloinen?

- Tulkaa lapset kotiin-leikki. (esim. hiipien/iloisesti/takaperin/rapukävelyä jne.) Halutessaan myös lapset voivat toimia leikin johtajina.
- Konkkaronkka-lautapeli. Kysymykset valikoitu koskemaan iloa.
- Tunnekukan värittäminen. Jokainen saa värittää oman "tunneterälehtensä". Lapsi saa käyttää värejä, jotka hänen mielestään kuvaavat niitä tunteita, joita hän sillä hetkellä tai sen päivän aikana on tuntenut.

Terälehtiä väritetään useammilla eri kerroilla, ja lopuksi lapset saavat koota värittämistään terälehdistä oman tunnekukan.

Interventio 3.

Aihe: Suru

Tavoite: Surun tunteen tunnistaminen

Suunnitelma:

- Kootaan lapset rinkiin. Muistellaan lasten kanssa lyhyesti edellisen kerran aihetta (ilo) ja mitä heille on jäänyt siitä mieleen.
- Luetaan Monica Weitzen satu "Kuinka Pikku Elefantti parani suuresta surustaan"
- Keskustellaan lasten kanssa surusta: missä suru tuntuu, mistä tietää, että joku on surullinen, mikä sinut tekee surulliseksi/mikä voi aiheuttaa surua?
- Kootaan isolle pahville/paperille lasten ajatuksia siitä, mikä suruun auttaa, mikä olisi hyvä keino purkaa suruja? Annetaan lasten maalaten koristella ajatustaulu.
- Loppurentoutus patjoilla maaten rauhallisen musiikin soidessa

Interventio 4.

Aihe: Suru

Tavoite: Suru-aiheen syventäminen, tunteen tunnistus

Suunnitelma:

- Kootaan lapset ringiin, keskustellaan siitä, mitä he muistavat edellisestä kerrasta. Käydään yhdessä läpi edellisellä kerralla toteutettu ajatustaulu. Hyödynnetään Konkkaronkka-pelin tunnekortteja: jokainen lapsi saa vuorotellen käydä vetämässä yhden kortin, jonka jälkeen ko. kortin kysymykseen vastataan ja sitä pohditaan yhdessä.
- Luetaan satu Päivi Franzon satu "Surusaappaat", jossa Eemin mummo kuolee.
- Keskustellaan lasten kanssa sadusta.
- Väritetään tunnekukkaan uusi terälehti: miltä sinusta on tänään tuntunut? Käytä värejä, jotka mielestäsi kuvaavat niitä tunteita.
- Loppurentoutus patjalla maaten, taustalle rauhallista musiikkia

Interventio 5.

Aihe: Viha

Tavoite: Tukea vihan tunteen tunnistamista ja pohtia lasten kanssa mahdollisia syitä vihan tunteelle ja mitä sille voisi tehdä

Suunnitelma:

- Kootaan lapset ringiin. Jokainen saa vuorollaan käydä nostamassa Konkkaronkka-tunnekortin, joiden kysymykset liittyvät edellisten kertojen aiheisiin (ilo ja suru). Näin kerrataan lyhyesti mitä lapsille on jäänyt mieleen.

- Jutellaan vihan tunteesta. Missä se tuntuu, miltä näytät vihaisena, mikä saa sinut vihaiseksi?

- Pelataan Konkkaronkka-lautapeliä, johon valittu vihaan liittyvät kysymykset.

-Loppuun tehdään linnunhengitys-karhunhengitys harjoitus/rentoutus (Löytöretki tunteisiin-materiaali). Keskustellaan lasten kanssa, milloin karhunhengitystä voi hyödyntää?

Interventio 6.

Aihe: Rakkaus

Tavoite: Pohtia lasten kanssa rakkauden tunnetta: mitä se on ja mistä sen tunnistaa

Suunnitelma:

- Kootaan lapset ringiin. Palataan edellisen kerran viha-aiheeseen kysymällä lapsilta kysymyksiä vihaan liittyen. Muistellaan lisäksi linnun- ja karhunhengitystä mitä kokeilimme viime kerralla.
- Alustetaan rakkaus- teemaa kuvan tai kuvien ja keskustelun avulla. (Emotions-kortit.)

- Askartelu: Lapset leikkaavat itse viivaa pitkin sydämen mallisen pohjan kartongista, johon jokainen lapsi piirtää ja värittää itselleen rakkaan henkilön, hahmon tai asian.
- Askartelun jälkeen jokainen lapsi värittää lisäksi yhden lehden tunnekukkaan.
- Lopuksi kokoamme lapset vielä rinkiin ja jokainen lapsi saa esitellä oman piirroksensa.

Interventio 7.

Aihe: Kateus

Tavoite: Tukea kateuden tunteen tunnistamista ja nimeämistä

Suunnitelma:

- Kootaan lapset rinkiin. Palataan rakkaus-teemaan vielä lyhyesti keskustelun avulla.
- Luetaan Fredrik Skagenin satu "Matti Maradona".
- Keskustellaan kateuden tunteesta sadun kautta. Annetaan tarvittaessa myös muita esimerkkejä kateuden tunteesta ja sen ilmenemisestä.
- Leikitään leikkiä, jossa soitetaan musiikkia. Lasten tulee lähteä liikkumaan musiikin mukana kuvaten sitä tunnetta, jonka musiikki heille tuo mieleen. Pysähdytään välillä pohtimaan mitä tunnetta kukin ilmaisi. Mukana esim. iloista, rauhallista, myrskyisää musiikkia jne.
- Väritetään lopuksi vielä yhden terälehdet tunnekukkaan.

Interventio 8.

Aihe: Pelko

Tavoite: Tukea pelon tunteen tunnistamista, nimeämistä ja käsittelyä

Suunnitelma:

- Kootaan lapset jälleen ringiin ja palataan keskustelun avulla edellisen ker-
ran kateus-teemaan.
- Alustetaan pelko-teemaa omien esimerkkien avulla.
- Pelataan Konkkaronkka-lautapelia, jonka kysymykset on valittu pelko-
teemaan sopiviksi. Mukana myös muutama keho-tehtävä mielenkiinnon he-
rättelijäksi ja "taukojumpaksi".
- Jokainen värittää vielä yhden terälehdän tunnekukkaan (jos jollakin on niitä
kovin vähän, voi halutessaan värittää useammankin). Askarrellaan tunne-
kukan terälehdistä kukka/kukkia. Lapset saavat liimata omat terälehtensä
pahville/paperille ja piirtää kukalle tai kukille varret/lehtiä ym.
- Loppurentoutus patjalla maaten, taustalle rauhallista musiikkia

Interventio 9.

Aihe: Kaveruus ja empatia

Tavoite: Kaveruus ja empatia-teemojen käsittely keskustelun avulla.

Suunnitelma:

- Kootaan lapset rinkiin ja palataan lyhyesti keskustelun avulla viime kerran pelko-aiheeseen.
- Siirrytään pukeutumaan ulosmenoa varten. Siirrytään kävellen lasten kanssa läheiseen metsikköön parijonossa.
- Metsässä jaetaan lapset lasten lukumäärästä riippuen kahteen tai kolmeen ryhmään. Jokainen ryhmä saa kuvakortin, jossa on eläimen kuva. Yhden ryhmän eläin on orava, toisen jänis ja kolmannen lintu. Jokainen pari/ryhmä etsii/rakentaa metsästä omalle eläimelleen sopivan kodin.
- Tämän jälkeen jokainen ryhmä saa kertoa toisille omasta eläimestään ja esitellä rakentamansa kodin.
- Eläinten kautta herätellään keskustelua kaveruudesta ja siitä, millainen on hyvä kaveri.
- Paluumatkalla päiväkodille, tehdään ”luottamusharjoitus”, jossa muutaman lapsen silmät peitetään kevyesti huivilla, ja toiset lapset ohjaavat ja taluttavat häntä eteenpäin ja kertovat missä mennään ja mitä ympärillä on. Rooleja vaihdetaan niin, että jokainen halukas saa kulkea silmät peitettyinä

Interventioissa hyödynnetyt materiaalit:

- Konkkaronkka-lautapeli. Pelin kehittäneet Taina Heinikoski & Aila Muthonen, pelin muotoilu Johanna Laisi & Emil Helanne. Peli toteutettu yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun ja Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa.
- Emotions-kortit (LDA Language cards.)
- Linnunhengitys – karhunhengitys harjoitus. Löytöretki tunteisiin-materiaali. Maria Laukkanen.
- Weitze, M. 2002. Kuinka pieni elefantti parani suuresta surustaan. Lasten Keskus.
- Franzo, P. 2006. Surusaappaat. Lasten Keskus.
- Skagen, F. 1990. Matti Maradona. Gummerus Carlsen: Helsinki.

Lisäksi hyödynnetty Tervanpolttajan päiväkodin musiikkimateriaalia

